గళ్ళ చీర

(కథాసంపుటి)

[illegible]

[illegible]

విశ్వ సాహిత్య పరిషత్తు

గుంటూరు

[illegible]
[illegible] 1416

వాణీ ముద్రాశాలలో
ముద్రితము. బెజవాడ

అంకితము

పాలపర్తి

నాగ బ్రహ్మంగారికి

పీఠిక

ఈ కథా సంపుటికి "గళ్ళచీర" అని పేరుపెట్టడంలో కథకుడి ఉద్దేశ్యం గృహస్థాశ్రమానికి సంబంధించిన చిత్రాలు చూపించడమేమో అని తోస్తున్నది. ఇంగ్లీషు కథకులు తమ కథా సంపుటాలకు పేరు పెట్టేటప్పుడు అందులో ప్రధాన కథపేరు సంపుటికి ఉపయోగిస్తారు. రాఘవశాస్త్రి గారు కూడా పాశ్చాత్యసాహిత్యాలు బాగా చదివిచూచినవారు కావడంచేత ఆ మార్గం అనుసరించారు.

గళ్ళచీర అన్నప్పుడు కొంతమందికి కేవల స్త్రీ ప్రశంస యీ కథలో వుంటుందన్న అనుమానం కలుగుతుందేమో. పరిశీలిస్తే అటువంటి సంశయానికి ఏమాత్రమూ అవకాశం లేదు. కామోద్రేకానికి కారణభూతమైన వర్ణనలు ఈ సంపుటిలో లేనే లేవు. కాముక వ్యాపారాల్ని వర్ణించి నరాలకి అలజడి కలిగించ చూచేన మతములో చేరినవాడు కాదు ఈకథకుడు.

'జడకుచ్చులలో' రాయప్రోలు సుబ్బారాయకవి ఆంధ్ర కుటుంబాలలో వుండే కొన్ని రమణీయవిషయాలను పద్య రూపంగా వర్ణించినాడు. ఈకథకుడు గద్యరూపంలో కొన్ని చమత్కార సన్నివేశాలను ముద్దు ముద్దుగా ప్రదర్శించినాడు. గార్హస్థ్య జీవితము మనోహరమైన దనీ, చమత్కార పూర్ణమైన దనీ, ఉత్తమమైన దనీ, యీ కథకుని అభిప్రాయమైనట్లు స్పష్టము.

నిస్సంకోచంగా ఈపుస్తకం స్త్రీ పురుషు లందరూ చదువ వచ్చు యువతులకు గాని, యువకులకు గాని ఉద్రేకము కలిగించే విషయ వివృతి యిందులో కనపడదు ఆలా గని కథలలో చప్పదనం లేదు పుస్తకం పాఠకులను ఉద్రేక సామగ్రుల నైనా చెయ్యాలి, శాంతి చిత్తుల నైనా చెయ్యాలి. ఈ రెంటిలో ఏది చెయ్యని పుస్తకము ఎంత ఉద్రేకము కలిగించినా శాంతము కలిగించే పర్యవ సాన్నమౌతున్నది. చిత్తశాంతి కలిగించడం గొప్ప సంగతి.

గ్రామీణ [illegible] చిత్రించడం [illegible] నర సింహారావుగారి ప్రత్యేకత. ఆయన [illegible] కథా [illegible] కథ లకు [illegible] కొంత నవ్యత్వము, కొంత ప్రత్యేకత ఉన్నవి [illegible] సముద్రం [illegible] చుట్టూ [illegible] ఒకానొక [illegible] ప్రదర్శిం [illegible] సామాన్య [illegible] ములలో సంభవించే ఘటనలు [illegible] కథలు కూర్చినారు

ఇందులో ఇరవైకి పైగా కథలున్నవి ఈ కథల స్త్రీ పురుషులు నవీన నాగరికతకు అలవాటు పడుతున్నవారు కేవలం గ్రామ ల్లోనే కాక పట్టణవాసానికి కూడా అలవాటు పడినవారు. అందుచేతనే అక్కడ జరిగే వింతలూ,

వినోదాలూ, అన్నీ తెలిసినవారు. వారివేష భాషలూ, ఆచారవ్యవహారాలూ, గ్రామవాసుల పద్ధతులకంటె భిన్నంగా వుంటవి. నవీన నాగరిక తంటే బొత్తిగా ఏవగించుకొనేవారిమాట చెప్ప లేము. కాని వీటిలో పాత్రలు అందరికీ హృద్యముగానే వుంట వని చెప్పవచ్చు.

ఉచితమైన వ్యావహారిక భాషలో ఈ కథలు వున్నవి. వికృత ప్రయోగాలు లేకుండా, అట్టే మాండలీయక పదాలు లేకుండా, నేయార్థములు లేకుండా, భాష బాగా నడుస్తున్నది. అక్కడక్కడ ఇంగ్లీషు వాక్యరచనను దూరంగా స్ఫురింపచేసే గమనాలు వున్నా మొత్తంమీద రీతి జాతీయాలతో కూడి సరసముగా వున్నది.

కేవల కవివాక్యరూపమే కాకుండా సరసమైన సంభాషణ రూపంకూడా రచనలో మిళిత మైంది. మృదువుగా నర్మం కూడా అంతర్లీనమై ఉన్నది. కథలు నర్మగర్భంగా వుండడం స్వాదుత్వహేతువు.

సంపుటి ముగించి సింహావలోకనంచేస్తే తెలుగుకుటుంబాలలో నిహితమై వున్న మాధుర్యం ప్రస్ఫుట మౌతుంది. ఈ కథకుడు ఇంకా యిటువంటి కథలు రచించి ప్రకటించవలె నని నాకోరిక.

బెజవాడ
జూన్. 1936

తల్లావజ్ఝల
శివశంకర శాస్త్రి

గళ్ళ చీర

నాకు సిగరెట్లు అలవాటైన వేళావిశేషమేమో కాని అది నన్ను వదలకుండావచ్చింది. వదలేద్దామన్న అభిప్రాయం నాకేకోశానా లేదులెండి. ఘాటుగా దమ్ముపీల్చి సోకుగా పెదవులచివరనుంచి పొగ వదలి వేయడమంటే నాకు చాలాసరదా. కాని నాభార్యకుమాత్రం కొద్దిగా ఒళ్ళుగా వున్నది. "మీరు సిగరెట్లు కాల్చకపోతేమనకు మామూలు ఆఫీసుగుమాస్తాకిచ్చే జీతమూదా కాగలదు; నాకు నెలకొకటి మంచిచీర అమరుతుంది" అంటూ వుంది అప్పుడప్పుడు. మాంచిచీరలంటే పాపం పిల్లకు శబలాటమే. చీనికిలోడు సొమ్ములమీదకూడా అపేక్ష వుంటే చచ్చిపోయేవాణ్ణి అదిలేదు. ఒడలునిండా బంగారం దిగవేసుకుని ఒకకోమటి పిల్లలాగా తయారగుదామన్న ఉద్దేశ మామెకులేదు. పచ్చినాగరీకం. అయితే అయ్యింది. అందుకోసం నేను సిగరెట్లుకాల్చడం మానేయాలట!

ఆనాడు పొద్దున్నే స్నానం గీనం చేసుకుని మేజా ముందున్న కుర్చీలో వాలి షేక్సిపియర్ మహాకవి వ్రాసిననాటకం హేంలెట్ చదువుకుంటున్నాను. ఊరికే కులాసాగా కాలంగడిపేటందుకు కాదు; పరీక్షలు నెత్తిమీద

తంతున్నాయి వెనుకనుంచి, సరిగ్గా నెలరోజులున్నాయో, లేదో. ఈవరకు మూడుసార్లు తప్పివున్నాను అయితేఏం? తప్పిన తప్పుమాత్రం నామీద లేకుండాపోయింది. "పెళ్ళైంది తప్పుతున్నాడు పాప" మనేశారంతా. అపరాధమంతా ఇంతవరకూ నాభార్యే మోస్తున్నది. ఈతఫా అన్నా ప్యాసై బి. ఏ. డిగ్రీ తెచ్చుకోకపోతే ఆమెకు బరువెక్కువయ్యేలాగున్నది.

ఐదునిమిషాలు బుర్రవంచి జాగ్రత్తగా చదివేను చూపుడు, బొటనవ్రేళ్ళతో పట్టుకున్న పెనసలుకొనతో క్రాపింగు పాపట తీసికుంటూ. ఇంతలో అకస్మాత్తుగా సిగరెట్టు జ్ఞాపకంవచ్చింది. ఈరోజు పక్కమీదనుంచి లేచిన లగాయతు అగ్నిహోత్రం వెలిగించలేదు. అలమారలో వున్న సిగరెట్ పేకట్టు తెచ్చుకుందామని కుర్చీలోనుంచి లేచాను. కుర్చీ వెనుక ఎంతసేపటినుంచీ అలా నిల్చివున్నదో లీల చిరునవ్వునవ్వుతున్నది. నేనలాగేచూస్తూ నిలబడిపోయాను. "ఏమిటి? అలాచూస్తారు? భయపడ్డారుకాబోలు వీపు చరవనా?" అన్నది లీల.

"నిజంగాచూస్తే భయంగొలిపేవేషంమీదే వచ్చావు కాని, నేను దడుచుకోలేదు. నవ్వుకుంటున్నాను."

ఒక్కసారి లీల తన్నుతాను సింహావలోకనం చేసికొన్నది. చీరకొంగు రెండుచేతులా పట్టుకుని తలవంచి చూచుకుంటున్నది.

ఆమె కట్టుకున్న చీరమీద గళ్లు పెద్దపులి మచ్చల్లాగా వున్నవి. అందుచేతే మొదలు నేనుకొంచెము భయపడవలసివచ్చింది. చీరలు వర్ణించడం నాకుచేతగాదుగాని నాకాచీర బాగుండలేదనిమాత్రం చెప్పగలను. "ఛీ, బాగులేదుచీర"; అని ముఖాన అనేసి లీలనువుడికిద్దామనుకున్నానుగాని ఆపూట చదువుకునే ప్రాషిఫుండను' ఆమె చేసినపని ఏదైనా-కూరలో ఉప్పుచాల్లేదనిగాని' అన్నంమెత్తపడిందనిగానీ, అంటే ఆమెకు ఎక్కడలేని కోపంవస్తుంది ఆమీద ఉపన్యాసమనే జడివాన ఒకటి నేను ఎదుర్కోవాలిసి వుంటుంది. జంతువులవలె మూగచేష్టలతోనే భావప్రకటనచేసికోవలసిన దశపోయి మానవుడు భాష కల్పించినప్పుడు నాగరికప్రపంచమున చాలదూరము నడచినాడు. అందు వివేచనాజ్ఞానము తెచ్చినప్పుడు పై మెట్టెక్కినాడు. ఈ ద్వితీయదశకుమాత్ర మింకను స్త్రీ రాలేకున్నది.

మేజామీద ఓరగా కూర్చోటానికి ప్రియత్నిస్తూ అన్నాను. "నేను పరధ్యానంతో వున్నప్పుడల్లా వెనుకనుంచివచ్చి కళ్ళుమూసేదానివి; ఇదేమిటిప్పుడు కిక్కురుమనకుండా వెనుకనిల్చున్నావు దొంగలాగా."

"ఔను. దొంగను గనుకనే" అని ఒక కురుచజవాబు.

"నా కోటు జేబులో అయిదురూపాయిల నోటు మాయమయింటాఏం?". లీల నవ్వుతున్నది.

"అది చీరలుకొంటానికి కాదు ఉంచాను"

"మరి సిగరెట్ కొట్టువాడికి వ్వాలనా?"

"అన్నట్లు జ్ఞాపకంచేశావు. అలమారులో సిగరెట్ పాకెట్టువున్నాది తెచ్చిపెట్టు."

"మీ రివ్వాళ కాఫీమానే అనుకోలేదే ఇంత పొద్దెక్కినాను?"

"నీవుచేసి ఇ నేకదూ! గళ్ళచీరలు సింగారించుకోటం తోనే కాలచక్రం తిరిగిపోతున్నది"

"కాని పుచ్చాను. మీరేమీ మాట్లాడకపోతే ఈ రోజునుంచి కాఫీమానేస్తారేమో అనుకున్నాను."

"ఓహో. అన్నాళ్లో సిగరెట్ మానమనీ! ఇప్పుడు కాఫీమానమనినా. బాగుంది! నీకేం, దేవు అన్నంకూడా మానేయమంటావు తనముడ్డి కాకపోతే కాశీవాకా దేకేయమన్నాట్ట ఒక ప్రజ్ఞావంతుడు."

నవ్వుకుంటూ కాఫీపట్టుకరాబోయింది లీల. నేను అలమారవైపు నడచేను. అక్కడ తగిలించివున్న కోటు జేబులు వెతికేను ముందర, అయిదు రూపాయల నోటు వున్నదో మాయమైందో అని. పాపం దాని ఆయుష్యం బాగున్నది కాబోలు: ఇంకా దాని కళ్ళపడలేదు. పడితే ఏ చీరలమ్మేవాడి దగ్గరకో పోయేదే. నే నేమన్నా అంటా నేమోనన్న భయంలేకపోతే లేకపోయింది, వెనుకాముందు ఆలోచనకూడాలేదు లీలకు. పైసా కనుపిస్తే బ్రతుక

లేదు. పూర్వార్జితం పూర్తిగా వున్నందున బ్రతికిపోతు న్నానుకాని, మామూలువాటివాడినే అయితే, మూడో నాటికల్లా చిప్పా కరాన్రి చేతికివచ్చేవే. సాయిబయ్యా సం పాదనంతా బూబు చెవిపోగులకన్నట్టు, వచ్చేఆదాయ మంతా భార్య చీరలకు ఖర్చుచేస్తుంటే, మరేమిటి? అందులో మా లీలకు సామాన్యపు చీరలు పనికిరావు. విలుగల పట్టువి పెట్టెలోచాలా వున్నవే అనిలేదు. అధి కస్య అధికంఫలం,

అలమూరా తెరచిచూస్తే సిగరెట్టు పెట్టే లేదక్కడ. ఇంకేం, దాచేసిందన్నమాట. "ఔను దొంగను గనుకనే" అన్నమాట కిదే అర్థం. పొడుముకాయ తీసిదాస్తే తాత కు కోపంవచ్చినట్టే నేను మండిపడతాననుకున్నది కాబో లు. నిన్న తిన ఊలు తీసికొని గంటసేపు ఏడ్పించినందు కిది ప్రతీకారం. తానంటే అల్లుకున్న జడకొన పట్టుకుని ఊలు కోసగం నన్నే ప్రార్థించవలసి వచ్చింది, నాకేం! బజారువెళ్ళి కొనుక్కుంటాను; పిల్చేస్తాను.

ఏ మెరుగనట్లుగా కుర్చీలోవచ్చికూర్చునాను మళ్ళీ. కుర్చీచేయిమీద ఓరగాకూర్చొని, నా సాసర్‌లో కాఫీ పోస్తున్నది లీల. నాకు చిలిపిచేష్టలంటే కాస్తసరదా చెప్పద్దూ; సాసర్ కొంచె మొకప్రక్కకువంచి, కొంత కాఫీ ఆ మంచీరమీద పడేలాగాచేశాను. చీరమీద ఆస్ట్రేలియా పటములాగా మరకపడింది. నే నేపాపమూ తెలియని

పాడనువలె అవతలవైపు కిటికీలోనుంచి చూస్తూ "మన జామచెట్టుకు ఈ సంవత్సరం కాయలు బాగా కాసినవి సుమా!" అన్నాను. "ఔను కళ్ళకూ కాసినవి కాయలు. ఏమీ కనుపించదు" అన్నది లీల కోపంతో ఎఱ్ఱనెండ కాస్తున్న దామె కటాక్షవీక్షణాల్లో కండనిప్పులుచివ్వే పడమటి కొండగాలి వీస్తున్న దామె నిట్టూర్పులో

లీలకు కోపంవచ్చినప్పుడు నా కదో ముద్దుగావుంటుంది. ఆమె సౌందర్యమంతా నేనప్పుడే గ్రహింపగలుగుతాను. ఆ భ్రూకుటినటనా, అధర చలనమూ, ఆకంటిచూపూ, నన్ను ముగ్ధుణ్ణి చేసివేయగలవు. ఆమెనన్ను తదేక దృష్టితో చూస్తున్నది. నే నామెను చూచీ చూడకుండా తత్సౌందర్యమంతా త్రావేస్తున్నాను.

కాఫీ త్రాగటం ముగించి, పెరటిలో ఏవో మొక్కలు నాటుతూన్న మా నౌకరు వెధవను పిల్చి, "సిగరెట్టు పెట్టె ఒకటి తీసికొనిరారా" అని చిల్లరడబ్బులిచ్చి పంపించాను. లీల కుర్చీ చేయి మీదనుంచి లేచి ఏమో అస్పష్టముగా గొణుగుకుంటూ చీరమీద కాఫీ తుడిచేసికుంటున్నది. నేనన్నాను "అదేమిటి చీరమీదకూడా పోసేసుకున్నావు కాఫీ. అయినా, ఆమరక చంద్రుడికి కళంకం లాగా చీరకు వన్నె తెస్తున్నాదిలే."

'చాల్లెండి కవిత్వం' అని చురచురా లోనికి పోయింది—వంట చెయ్యాలిగా.

భోజనంచేసి కూర్చున్నాను మాగదిలో క్రింద చాపమీద పరిచివున్న పరుపుమీద పొద్దుననగా సిగరెట్లు కొనుక్కు తెమ్మని నేను పంపిన కుఱ్ఱవాడింతవరకూ రాలేదు. ఇక నేనన్నాపోయి కొని తెచ్చుకోవాలి. అసోజన ఎండ అతితీవ్రంగా కాస్తున్నది బైట. ఎలాగా అని ఆలోచిస్తున్నా. భోజనాత్పరం సిగరెట్ పీల్చకపోతే హాయిగా వుండదు.

"ఇంతవరకూ ఎందుకురాలేదబ్బా వాడు? నే నిచ్చిన చిల్లరడబ్బులు నాలుగూ తన స్వంతఖర్చుల కుపయోగపరుచుకోలేదుగదా! ఇంట్లో భార్యకుమల్లే నా నౌకరు కుంకకూడా అల్లాంటివాడే ఐతే ఇకచెప్పాలి! కాని వాడల్లాంటివాడుకాడు. ఇన్నాళ్ళనుంచీ చాలా నమ్మకంగా పనిచేస్తున్నాడు. అవసరం వచ్చినప్పుడు నాలుగు శీవాట్లు తగలిస్తాను. ప్రస్తుతం మా ఆవిడదగ్గర నుంచే లాగాలి. ఎలాగైనా తాను దాచిన పేకట్లు" ఇదే నాలో రేగిన ఆలోచనాపరంపర.

కిటికీలోనుంచి వస్తున్న వెచ్చనిగాలికి గోడకు తగిలించివున్న 'క్యాలెండరు' కాగితాలు అల్లరిచేస్తున్నవి. పవ్వూ రెండుసాలీళ్ళు అక్కడ 'ఫోటో' చాటుకుపోయినై. అంతా నిశ్శబ్దంగా వున్నది; కాని లీల భోజనంకూడా అయిందికాబోలు, అన్నీ సర్దుతున్నదేమో, చెంబూ తప్పేలల చప్పుడుమాత్రం వినుపిస్తున్నది.

చేతులు తుడుచుకుంటూ వచ్చి కూర్చున్నది నా దగ్గరే. పొద్దుటికోపమంతా ఈలోపుగానే పోయింది గా! భార్యాభర్తలకోపం ఎంతసేపుంటుంది!

ఆమె తమలపాకులు మడుపులు చుట్టిఇస్తుంటె నమలుతున్నాను చాలనకుండా. నేను నమలుతున్న కొద్దీ ఆమె ఇస్తూనేవున్నది. చివరకు విసుగెత్తి అన్నది "ఈ కిళ్ళీకులూ మీకే నమలేలాగున్నారే!" అని.

"పోనీ, మానేయమంటే తమలపాకులు వేసుకోనడం మానేస్తానులే. వాటికయ్యే ఖర్చు చీరలకు పెట్టుదువు గాని" అన్నాను.

"అబ్బ! చమత్కారం! ఏం మానక్కరలేదులెండి!"

"ఏమీ, ఎందుకని? అవి లేకుంటే నీకు సాగదు కనుకనా? అల్లాగే అనుకోరాదూ ఇతరుల సంగతికూడా. పో, తీసుకొనిరా నీవు దాచిన సిగరెట్ ప్యాకెట్."

"ఔనుకానండీ! నిన్న మీరు తెచ్చిన సైకిలెక్కడిది?"

"ఒక స్నేహితుడిది ఎందుకు నీకు?"

"మరేమీలేదు. మీకు తొక్కడం వచ్చికూడా సైకిల్ లేకపోవడము"—

"మర్యాదహీనంగా వున్నదా? నీవు చీరలు కొనడం మానేస్తే, ఎప్పుడో వీలుచూచుకొని ఒకటి కొనుక్కుంటాను మరి!"

"అదికాదు. వచ్చే సంక్రాంతి పండక్కు మా నా

న్నతో చెప్పి మీకు సైకిలిప్పిస్తాను. లేకపోతే దాని కిమ్మత్తైనాసరే. అదీ మీరి ఆటలో గెలిస్తేనే" అంటూ అక్కడ ముక్కాలిపీటమీదవున్న చతురంగపు బల్లా, కాయలభరిణా అందుకున్నది

"నీవే గెలిస్తే నేనేమన్నా చీరముడుపు చెల్లించుకోవాలా?"

"పందేనికి పందెం లేకపోతే ఎలా?"

నాకు చతురంగపాట అంటే సరదా. ఆ ఆట ఆడుతున్నప్పుడు నాకు బాహ్యస్మృతి వుండదు. నిజంగా తన్మయుణ్ణయిపోతాను. కాని మాలీలతో ఆడుతున్నప్పుడల్లా ఓడిపోతూనే వుంటాను. ఆమె అద్భుతమైన తెలివితేటలు చూపిస్తుంది ఎత్తులు వేయడంలో. "పూర్వం రణరంగంలో చతురంగబలాలు నడిపిన వీరవనితల రక్తం నీలోకూడా కొంత ప్రవహిస్తున్నది, లీలా!" అని నవ్వుతూ అంటుంటాను అప్పుడప్పుడు. "ఆ తేజస్సు తగ్గిపోవడానికి మగవాళ్ళు మీరేకదా కారణం" అంటూంటుంది తాను.

అలాగా పందెం చరచి ఆట మొదలెట్టేము. ఎలాగైనా సైకిల్ కొట్టాలని తీవ్రంగా బుర్రవంచి ఆడుతున్నాను. సిగరెట్టుమాటమాత్రం మరచిపోయాను. చెప్పవద్దూ, మూడుగంటలాడే మావిధంగా. సిగరెట్ మీద మాత్రం ధ్యాసపోలేదంటే నమ్మండి. అబద్ధం చెప్పటానికి నాకు మించిపోయిందేమీ లేదు.

ఆట మొదలెట్టినప్పుడు ఆమె పొడుగాటిజడ కుడి భుజముమీదుగా జారి బల్లమీద పడింది. నారాజు అదరి బొర్రపడ్డాడు. "మొదలే అపశకునము. మీరు ఓడిపోవడమే నిజ"మన్నది లీల. చివరకామె అన్నట్లే అయింది. నేనే ఓడిపోయానని చెప్పుకోనడం సిగ్గుగానే వున్నది. లీలతో ఆడి ఓడటం మిది ప్రథమంకాదు గనుక అభిమానపడలేదు. ఎప్పటిమాదిరి నవ్వుతూనే ఉన్నాను

"ఇంతకూ మీకు సైకిల్ ప్రాప్తిలేనట్లున్నది" అన్నది లీల నాచూపుల్లో ఆమె చూపులు మిళితంచేస్తూ.

"అయితే సంక్రాంతికి పుట్టింటికిపోయే ప్రాప్తి నీకు లేదన్నమాట" అన్నాను పెదవులమీద ఒక గమత్తు నవ్వు వెలిగిస్తూ.

ఇంతట్లో బైట 'అయ్యా' అని ఎవరిదో పిలుపు. బయటకువచ్చిచూస్తే అతనొక చీరలవర్తకుడు.

"సరిగ్గా సమయానికి వచ్చాడులెండి" అంటున్నది లీల నావెనకాల నిల్చుని. వర్తకుడు "అయ్యా! నిన్న సాయంకాలం అమ్మగారొక చీర తీసికొన్నారు; అప్పుడు మీరింట్లో లేనందున మళ్ళీ రమ్మన్నారు. ఇప్పుడు వచ్చా" నన్నాడు.

వెనక్కుతిరిగి మా ఆవిడవైపు చూచాను. కొంటె తనమంతా వ్యక్తీభూతమాతున్న దామె ముఖంలో. నన్ను తృణీకరిస్తున్నట్లు నవ్వుతూన్న తన పెదవులమీద

చీరకొంగు అడ్డంపెట్టుకుని నాముఖం చూడలేకనో ఏమో మొహాపులు త్రిప్పుకుని, ముఖంవంచి కట్టుకున్న చీర చూసుకుంటూ "ఇదే చీర" అన్నది.

అదే నేను ప్రొద్దున కాఫీపోసిన గళ్ళది నిన్న తాను కొని ఇవ్వాళ నాచేత డబ్బులిప్పిస్తున్నది ఇదొక కొత్తమోజు. ఇదివరకల్లా ఎక్కడన్నా పైకముంటే తానే తీసికొని నాకు చెప్పకుండా చీరలు కొనుక్కుంటేది. అలాకాకుండా ఇదొకవిధంగా నాచేతనే కొనిపించడం నాకు మండిపోయింది ఒళ్ళు. ఆమెదృష్టిలో నేనొక విలువ లేనివాడనైనానుగదా అనే భావమొకటి నన్ను కలవరపెట్టింది. అప్పటి నా వుద్రేకమంతా చెప్ప లేను గాని నాముఖఫలకంలో ప్రతిఫలించింది. అది గ్రహించ లేకపోలేదు లీల.

నేనేమీ మాట్లాడలేదు. వర్తకుడికి డబ్బిచ్చి పంపక తప్పదు వాడడిగినంతా ఇచ్చాను. ఒకసారి కట్టుకున్నదీ, కొంచెమరక పడ్డది, మళ్ళీ వాడికి వాపసుచేయడమెలాగా? అలాచేస్తాననేకాబోలు మొదలే జాగ్రత్తపడింది లీల.

వర్తకుడు వెళ్ళిపోయినతరువాత నా స్నేహితుడొకడు వస్తే వాడితో కొన్ని అవసరకార్యాలనుగూర్చి మాట్లాడుతూ డాబామీద కూర్చున్నాం. చివరకతడు వెళ్ళిపోయేటప్పటికి తాలూకాకచ్చేరిలో కొట్టినగంటలు

అయిదువినుపించినవి.

డాబామీదనుంచి తిన్నగా మెట్లుదిగివస్తూ ఆనాడు చదువేమీ సాగలేదుకదా అని ఆలోచించుకున్నాను. ఒక్కసారినాటిచర్య అంతా మనస్సులో పరువెత్తింది. చతురంగపాట మూలాన్న, నాస్నేహితుడు వచ్చినందున అంతవరకూ అణగివున్న సిగరెట్ మీద కాంక్ష—కుతి అంటేబాగుంటుందేమో—తలెత్తింది.

మెట్లుదిగి దక్షిణపువైపుగది గుమ్మందాకా వచ్చాను. అది మనోహరసందర్శనము, సౌందర్యదేవతాప్రత్యక్షము. హాలులో పెరటివైపు కిటికీముందు అద్దంచూచుకుంటూ జడలో పూవులుపెట్టుకుంటున్నది లీల.

నన ్ను చూడగానే నావైపునడచివస్తూ "ఇందాక మీకు కోపంవచ్చినట్లున్నది. మీ మనస్సు నొప్పించినదానైతే క్షమించండి. ఇకనుంచి నాకు నేనెన్నడూ చీరలుకొనను. మీరుకొన్నవే పుచ్చుకుంటాను. క్షమించారా" అన్నది నాముఖభావాలు పరీక్షిస్తూ. నేను ప్రసన్నత్వమే కనబరచేను.

ఇక్కడ నాభార్యలోవున్న ఉత్తమగుణం ఓటిసూచిస్తాను. నాకు కోపంవచ్చినప్పుడెప్పుడూ ఆమెకూడా కోపంతెచ్చుకొని రసాభాసంచేయదు. తానేకొంచెముతగ్గి అనునయవాక్యాలు పల్కటం ఆమెకుఅభిమానకరము కాదు. అందుకనే నాజీవితమొక నందనవనం. అం

దులో నాలీల సౌందర్యకుసుమం.

నిమిషమాత్రం నేమిద్దరమూ మాట్లాడ లేదు. అప్పుడే మాయిద్దరి ఆత్మలూ, ఒకటినొకటి మన్నించు కున్నవి.

చివరకు లీల తన వేళ్ళతో నాగుండీలు తిప్పుతూ, "ఇవ్వాళ సినీమాకు తీసుకొని వెళ్ళరూ!" అంది.

"నన్నుమాత్రం ఈ రోజల్లా సిగరెట్టు తాగనిచ్చేవు కావు కదా లీలా" అన్నా ఆమెబుగ్గ మెల్లిగా తట్టుతూ.

"ఐతే ఉండండి." అంటూ లోనికిపోయి రెండుసిగరెట్ ప్యాకెట్లతో ప్రత్యక్షమైంది. నే నాశ్చర్యపోయాను.

"అలా చూస్తారేం. రెండో దెక్కడిదనా? నౌకరు వాడిని తెమ్మన్నారుకదూ ఒకటి. అదేఇది. ఇది పొద్దున నేను దాచింది."

"నువ్వేలాగు తీసికున్నావు వాడిదగ్గరనుంచి?"

"వాడు ప్యాకెట్ తీసుకొని వీధిగుమ్మందాకా రాగానే నేనందుకుని ఇవ్వాళల్లా మనింటి చాయలే రావద్దని చెప్పి వంపేను."

"నీ కిల్లాంటి తెలివి తేటలున్నందుచేతనే, లీలా! నే నానందమయ్యేది—మరి వంటచేశావా! సినిమాకు మొదటి ఆటకే పోదాం పోతే."

"వంటెంత సేపు నిముషం. మీరుకూడా రండి కూర్చుందురుగాని" అంటూ కుర్చీతీసికెళ్ళి వంటింట్లో వేసింది.

కుర్చీలోకూర్చొని సిగరెట్లు పీల్చడం మొదలెట్టేను, మా ఆవిడ కుంపటిరాజేస్తుంటే. పొద్దుటినుంచీ లేనందున సిగరెట్లు చాల రుచిగావున్నాయి. ఒకదానికోసం మొదటకొంత ఆర్తి అనుభవిస్తేనేగాని తరువాత తదనుభవ మానందమయంగా వుండదు.

రాత్రిసినిమాకు వెళ్ళేము. అందుమూలాన్న రాత్రి కూడా చదువులేదు. తక్కిన విద్యార్థులంతా అన్నం నీళ్ళు మానేసి రాత్రింబవళ్ళు ఒకటే చదువు చదువుతూంటే నేను నాలీలత్తోటి కులాసాగా కాలక్షేపం చేస్తున్నాను. ఇక నేనెలాగబ్బా వచ్చేపరీక్షలో నైనా నెగ్గగలిగేది?

అమ్మమ్మ

౧

మా ఆవిడ కొక అమ్మమ్మ వున్నది; అంటే సయాం తల్లితల్లి. ఆమె ముసలితనంలో అడుగుపెట్టిందనవలసినదే. కాని పనీ పాటా చక్కగా విసుగుకోకుండా శక్తితో చేస్తుంది. పూర్వకాలపు వాళ్ళకుండే లక్షణా లామెవద్ద కనుపించవు. ఆమె వస్తూవుంటే నడ్డి వంగినట్లుగా వుంటుంది, చేతులు కొంచెం పొట్టిగా వుంటవి. కొత్తగా చూచేవాళ్ళ కామె ముఖం చాలా గంభీరంగా వుంటుంది. ఏ రాజ్యానికో మంత్రిఅయితే ఈవిడ భూచక్రం గిరగిరా చిటికెనవేలి యిరుసుమీద తిప్పి వేయగలదురా అని అభిప్రాయపడతా రామెను ఎఱిగిన వాళ్ళు. ఆమె యెప్పుడూ తెల్లని మల్లుపంచెలు కట్టుకుంటుంది. రాత్రి భోజనం చేయదు. ఆవిరితో ఉడికించిన మినుపపిష్టం బెల్లంతో కలిపి తింటుంది. ప్రతి యేకాదశీ వుపోష్యం వుంటుంది; కాఫీమాత్రం పుచ్చుకొంటుంది.

ఆమె, తన భర్త బ్రతికియున్నంతకాలమూ, పిఠాపురంలో వెలిగించింది కాపురం. భర్త మరణానంతరం ఆమె కొడుకులు నైజాంరాష్ట్రంపోయి అక్కడ ఉద్యో

గాలు సంపాదించుకుని జీవిస్తున్నారు. వాళ్ళ దగ్గరే వుంటూ వుంటుంది ఈమె కూడా. కాని కోడళ్ళతో పడకనో, కొడుకులను సాధించడానికో, మరి యేమికారణమో మనకు తెలియదుకాని అప్పుడప్పుడు నెల్లూరులోవున్న మా మామగారింటికి వస్తూవుంటుంది. మా మామగారి భార్య, అనగా మా అత్తగారు, ఆమె కూతురేగా!

ఆమె రావడంతోనే ఇక మా అత్తగారికి వొళ్ళు తెలీదు. ఆ సంతోషపారవశ్యంలో మొగుడూ మరెవ్వరూ ఆమెకు కనుపించరు. ఆ ముసలమ్మదగ్గర ఎంత ఆకర్షణ శక్తియున్నదో నాకు తెలీదు.

వెంటనే ఆ తల్లి, కూతురూ కలసి మా మామగారిల్లు కేంద్రస్థానంగా ఏర్పరచుకుని, చుట్టుపట్టువున్న దగ్గర బంధువులకూ— స్త్రీ బంధువులకుమాత్రమే— వుత్తరాలు బనాయిస్తారు: ముసలమ్మ నైజాంనుంచి చాలా కాలంగా మనదేశం వచ్చింది కనుక వెంటనే బయలుదేరి రమ్మని. ప్రథమాహ్వానం రామచంద్రాపురంలో కాపురంచేస్తున్న ముసలమ్మగారి రెండోకూతురికి. ఆవిడ ఈ ఆహ్వానపత్రం చూచుకున్న తక్షణమే ఆరునెలల కడుపుతో వచ్చి వాలుతుంది నెల్లూరులో. ఆమె బాగా పాడుతుంది అంటారు. ఆమె వచ్చేటప్పుడు హార్మోనియంపెట్టె తెచ్చుట మరచిపోదు. గంపెడు సం

తానం ఆమెతోగూడా వస్తుంది. ఏటా ఒక బిడ్డను కం టుంది ఆమె—ఇక రెండో ఆహ్వానం నాభార్యకని వేరు గా చెప్పనక్కరలేదు.

ఈవిధంగా నలుగురూ వచ్చి చేరుతారు మా మామ గారింట్లో. ఇంకేం, మా మామగారికి దశ ఎత్తుకున్నదన్న మాట; గ్రహాలన్నీ కేంద్రస్థానంలో చేరుకున్నవి.

వీళ్ళంతా కలిసి ఏమిచేస్తారో చెప్పనా! గంటగంటకూ కాఫీచేసికొని తాగటం, ఫలహారాలు చేసికొని తినటం, లేకపోతే వూళ్ళో స్త్రీ జనాన్ని పిలచి మీటింగులుచేయ టం ఆ మీటింగులలో రామచంద్రాపురంనుంచి వచ్చిన గర్భిణీ హోర్మోనియంమీద పాటలుపాడి విను పిస్తుంది; లేదా, ముసలావిడ తన వంశపారిశ్రమ్యము గురించీ, తన జనకుడు పూర్వం పెద్ద వుద్యోగం చేసి ఇప్పుడు నూరురూపాయల "పెన్షను" పుచ్చుకుంటున్నా డనీ, తనకొడుకులు చాలా ప్రయోజకులనీ, చిన్నచిన్న వుపన్యాసాలుచెప్పి సభను రంజింపజేస్తుంది.

ఇంత హడావుడి యింట్లో జరుగుతూంటే మామామ గారు కచేరికిపోయి కూర్చుంటాడు. అక్కడ తనతోడి వుద్యోగస్థులతో, బంధువులమూలాన్న తనకు చాలా డబ్బు ఖర్చౌతున్నదనీ, వచ్చినవాళ్ళు తనింటో రెండు మూడు నెలలు తిష్ఠవేసి పురుడూ, పుణ్యాలన్నీ వెళ్ళ తీసుకొనిపోతుంటారనీ, అందమూలాన్న వచ్చేజీతం

"ఆ! పోవద్దులే; కూర్చో కుర్చీచేయిమీద— మరి రామచంద్రాపురంనుంచి వచ్చిందా మీ పిన్నికూడా?"

"వచ్చిందిట."

"ఎన్నో నెలట?"

"ఆరు"

"హార్మోనియం పెట్టెకూడా తెచ్చిందటనా?"

"మళ్ళీ మొదలు పరాచకం. ఆవిడపాట మీకు బాగుండకపోతే సరిపోయింది కాబోలు."

"ఎవరన్నారూ బాగా పాడదనీ?"

"మీకు మావాళ్ళంటే అంత ఎగతాళి. అల్లుడితనం పోనిచ్చారూ! 'అల్లుని మంచితనంబును' అని సుమతీశతకంలో..."

"ఆపద్యం హార్మోనియంమీద వాయించటము నేర్చుకో మీ పిన్నిదగ్గర."

"అబ్బ! నేను పోతానండి; మీ హాస్యానికి మితి లేదు."

"పోతా, పోతానని బెదరిస్తావెందుకూ? నెల్లూరు ప్రయాణానికి సెలవు అడుగకుండానే ఇక్కడనుండి పోవని నాకు తెలుసు."

లీల కొద్దిగా నవ్వుతూ నేనింకా ఏమో చెప్పుతానని ఎదురుచూస్తున్నది. నేనన్నాను, "అలా వెళ్ళటానికి వీలేదండీ! పోయిన సంక్రాంతికి నీవుచేసిన మోసంనేను మర

చిపోలేదు. "పండుగ నెలరోజులున్నదీ, మళ్ళీపోవచ్చును. వారం రోజుల్లో రమ్మ"నికదా! చెప్పి మీనాన్న వెంట పంపించాను. నా మాట నిర్లక్ష్యం చేసి అక్కడే పండుగకూడా వెళ్ళదీసికొని, నెలరోజులవరకూ రాకపోయావు. నీ ఆమోసం నామనస్సులో వున్నంత వరకూ మళ్ళీ నీవు పుట్టింటికి పోవటానికి నా ఒప్పుదల లేదు."

"ఆడవాళ్ళను పుట్టింటికి పంపడమంటే ఎందుకో మొగాళ్ళ కంత కష్టమనిపిస్తుంది?"

"నా విషయంలో చెప్పేనుగా కారణం."

"మరి రాకరాక పుట్టింటికివచ్చిన ఆడపడుచులను వెంటనే పంపిస్తారా చెప్పండి!"

"నీవు[illegible]స్తే వాళ్ళు అడ్డగిస్తారా ఆలోచించండి"

"పోనీ, ఆ ఒక్కతప్పూ క్షమించేయకూడదూ. ఈసారి ఎక్కువరోజులుండను. ఇంకా పదిరోజులకు కదా ఉగాదిపండుగ. పదకొండోనాడల్లా ఇక్కడ హాజ రౌతాను."

"ఇల్లా చెప్పి వెళ్ళినదానవే అప్పుడుకూడా." అంటూ కుర్చీలోనుంచి లేచి టెన్నిసుబ్యాటు పుచ్చుకొని చెప్పులు తొడుక్కుంటున్నాను.

"అప్పుడే క్లబ్బుకు వేళకాలేదు. కాస్త ఫలహారం చేసి వెళ్ళండి" అన్నది లీల.

నేను మౌనంతో గడపదాటేను. "ఏంచెప్పేరు చివరకూ" అని అడిగింది లీల గుమ్మందాకావచ్చి. నేను మాట్లాడకుండా వెళ్లిపోయాను.

మళ్ళీ సాయంత్రం చీకటిపడిన తరువాత నేను క్లబ్బు నుంచి ఇంటికి చేరుకున్నాను. లీల వంటపనిలో వున్నది. నేను హాల్లో దీపంముందు తీరిగ్గా కూర్చుని కూనిరాగాలు తీస్తున్నాను. ఇంతలో మా మామగారి స్థూలశరీరం గుమ్మందగ్గర ప్రత్యక్షమైంది. ఆయన మా యింటికి ఎప్పుడువచ్చినా సాయంత్రంపూటే వస్తాడు, మళ్ళీ తెల్లవారగానే వెళ్లిపోవచ్చుగదా అని.

మా ఆవిడ తెచ్చియిచ్చిన నీళ్ళతో కాళ్ళూ చేతులూ కడిగికొని లోపలకువచ్చాడు. వచ్చి హాల్లోవున్న బల్ల మీద మేనువాల్చాడు. ఆ కొసనున్న పరుపుచుట్టమీద తలవుంచి ఒత్తిగిలి పడుకున్నాడు. నల్లనిరూపం; పొట్టి శరీరం. అప్పటి ఆయన్ని చూస్తే సాక్షాత్తు శేషశాయి జ్ఞాపకంవస్తాడు. ఆయనచుట్టూ ఎవరన్నా, నలుగురు కిన్నెరసానులు నాట్యం చేస్తూ పాడుతూవుంటే బాగుండునురా! అనుకున్నాను. ఆయన మంచి రసికుడు. పడుచు ప్రాభవంలో ఆయన వారకాంతాలోలుడని వదంతి.

మేము క్షేమసమాచారాలు మాట్లాడుకుంటున్నాము. ఇంతలో మా పైయధికారినౌకరు వచ్చాడు. "అయ్యా! అయ్యగారు రమ్మంటున్నరయ్యా! మిమ్మల్ని"

అన్నాడు నన్నుచూచి.

వాడికి పుట్టెడుచెవుడు. "వస్తున్నానని చెప్పరా, పో" అని బిగ్గరగా వాడిచెవిలో చెప్పేను. "సరిలెండి! సరిలెండయ్యా!" అని పోబోతూ వాడు మా మామ గారినిచూచి "వారోరయ్యా! వారోరు" అని అడిగేడు.

"ఎవరైతేయేం పోరా." అంది లిల.

"షావుకోర్లా! షావుకోర్లా!" అన్నాడువాడు.

" కాదు మా మామగార్రా" అన్నాను నేను వచ్చే నవ్వు ఆపుకుంటూ.

"బాకీకోసం వచ్చిర్నా! షావుకోర్లకు బాకీవుంటే కష్టం బాబయ్యా! ఇంటికొచ్చి పండుకుంటరు" అంటూ వాడు వెళ్ళిపోయాడు. లీల విరగబడి నవ్వుతున్నది, వాళ్ళ నాన్న చిన్నపోతాడనన్నా అనుకోకుండా. నా నవ్వును బలవంతంగా అరికట్టేశాను. మా మామగారు ఇంచుమించుగా భేరీకోమటిలాగే వుంటాడు చెప్పొద్దూ.

మా మామగారిప్పుడా ఒంటెమొడావిడచేత ప్రోత్స హించబడి లీలను తీసికొని పోవచ్చాడని నేనూహించక పోలేదు. ఆసంగతి భోజనాలైన తర్వాత చుట్ట గాల్చు కుంటూ వెళ్ళబెట్టే డాయన. నేను కొంచెం ఆలోచించి నట్లు నటించి, ఇంకా నాలుగైదురోజులలో మా ఆఫీసు కు సెలవులిస్తారనీ; అప్పుడు లీలా, నేనూ, బయలుదేరి వస్తామనీ, నాకుకూడా ముసలమ్మను చూడాలని చాలా

వుందనీ ఒక చిన్న వుపన్యాసపూర్వకంగా చెప్పి ఆయన చేత "సరే" అనిపించాను.

ఇంతలో లీల అందుకున్నది. "అన్నీ దొంగమాటలే నాన్నా! ఇందాక నన్ను నెల్లూరు పంపనంటే పంపనన్నారు"

"ఛీ! పెద్దమనుష్యులతో కూడా దొంగమాటలేనా!" అన్నాను.

"అయితే తప్పకుండా వస్తారా మీరుకూడా?"

"చెప్పను కాదూ"

"అయితే, నాన్నా! ఇద్దరమూ కలసివస్తాములే వారి ఆఫీసుకు సెలవులిచ్చాక."

"మీ అమ్మమ్మ నీకోసం ఎదురుచూస్తున్నదమ్మా!"

"ఇంతలోకే ఆ మొకండ్లు కాయలు కాయవులెండి" అంటూ నేను మాపై యధికారిఇంటికి పోయాను. మర్నాడు పొద్దున్నే, మా మామగారు ఒక్కడే వెళ్లి పోయాడు.

3

రేపే సంవత్సరాదిపండుగ ఇన్నాళ్ళనుంచీ అమ్మమ్మకోసం కలవరిస్తూనేవున్నది లీల. నే నేవో మాటలు చెప్పి ఇంతవరకూ ప్రయాణం సాగకుండా చేశాను.

మా మామగారు వచ్చిననాటిరాత్రి నా పై అధికారి నన్ను ఊరికే పిలువలేదు. నాకొకపని నియమించాడు.

ఆయన ఆజ్ఞానుసారంగా నేను సంవత్సరాదిపండుగనాడు సరిగ్గా మద్రాసులో ఉండి కొన్నిపనులు చక్కబెట్టుకో వలసిఉన్నది.

రేపు పండుగ; నేను మద్రాసు వెళ్ళకతప్పదు. లీల నెల్లూరుపోవాలని పట్టుపట్టింది సరే, ఆరాత్రి "మెయిల్" కు బయలుదేరేము నేను రెండుటిక్కట్లు మద్రాసుకు కొని జేబులో పెట్టుకున్నాను ఇద్దరమూ ఇంటరుక్లాసు బండిలో కూర్చున్నాము. బండి సాగింది.

తెనాలి 'స్టేషన్' లో మాపెట్టెలో జనమంతా దిగి పోయారు. మేమిద్దరమే ఆపెట్టెలో మిగిలింది. ఇందా కటినుంచీ కునికిపాట్లు తీస్తున్న లీలకు ఇప్పుడు సందుదొరకగానే శుభ్రంగా ఆ "కుషన్ సీటు" మీద శరీరం వాల్చింది. "మీకూ నిదవస్తే నన్ను లేవండిసుమా! ఇద్దరమూ కన్నుమూస్తే నెల్లూరుస్టేషన్ దాటి మద్రాసు రకూ పోగలము" అని నాకు హెచ్చరిక చెప్పి తాను నిశ్చింతగా నిద్రపోయింది.

నే నేదో ఒకనవల చదువుకుంటున్నా. రైలుబండి చాలవేగంగానే పోతున్నది. కొన్ని 'స్టేషన్ల' లో ఆగు తున్నది. కొన్ని "స్టేషన్లలో" ఆగటములేదు.

ఆ నవల్న చదివిచదివి విసుగెత్తింది. ఒక్కసారి ఒళ్లు విరిచి, ఆవలించి, తెచ్చుకున్న 'థర్మోఫ్లాస్కు' లో కాఫీ అంతా త్రాగేశాను. అప్పుడు నాచేతిగడియారంలో

'టైము' చూస్తే రెండుగంటలైంది. ఆ అమావాస్య చీకటిలో బండికిటికీలోంచి అవతలకు చూస్తే నాకంతా నల్లగా కనుపిస్తున్నది. బండిదగ్గరనుంచి భూమిమీద రెండుగజాల మేరవరకుమాత్రం లోపలవున్న దీపాల కాంతి కనుపిస్తున్నది. కొంచెము చలిగాలి వీస్తున్నది బండిలోకి. గంభీరమైన ఆ నిశాసమయంలో బుసలుకొట్టుతూ పోయే త్రాచుపాములాగా రైలుబండి పరుగిడుతూంది.

నాకూ నిద్రవస్తున్నది. 'సూటుకేసు'మీద తలమోపి అలా కన్నుమూసి నిద్రపోయాను. నెల్లూరుస్టేషను దాటిపోతామేమో నన్నభయం నాకు లేదు.

ఆ నిద్రలో ఒక కల. స్వప్నరంగము మద్రాసు మౌంటురోడ్డుమీద. నేనూ లీలా కలిసి వెళ్ళుతూంటే ఆ ముసలమ్మ ప్రత్యక్షమైంది. ఆవిడ కెవరో మద్రాసులో 'కూము'నది చాల పుణ్యానది అని చెప్పితే సంవత్సరాదినాడు అందులో స్నానంచేసి కాస్త పుణ్యం మూటగట్టుకుపోదామని వచ్చిందట. ముక్కుమూసుకుని ఆనదిలో స్నానంచేసి కొంచెం విభూతి—ఇంటివద్దనుంచి మూటగట్టి తెచ్చుకున్నది ఫాలభాగాన ధారణచేసి మాకెదురైంది. మమ్మల్ని సమీపించి అమాంతంగా లీలను కౌగలించుకుని ఏడ్చింది. చివరకు కన్నీళ్ళు తుడుచుకుని ఒక మిఠాయిపొట్లం తీసిఇచ్చింది. లీల దాన్నివిప్పి కొంత

మిఠాయితీసి నాకీయవచ్చింది. నూనెకంపు వస్తూంటే నా కొద్దన్నాను. నేను స్వీకరింపకపోతే తన అమ్మమ్మ కవమానకరంగా వుంటుందని భావించిందేమో, బలవంతంగా నానోట్లో పెట్టవచ్చింది. నే నసహ్యపడుతూ దానిచేయి తోసేశాను—ఈ త్రోయడంలో నాతం కింది పెట్టె కిందపడి పెద్దమోతైంది. దానితో నానిద్ర భంగమైంది. లీలకూడా లేచింది. రైలు పొన్నేరుస్టేషన్ లో ఆగివున్నది.

ఇప్పుడు లీలకు గాభరా ఎత్తుకున్నది నెల్లూరు దాటి పోయిందే అని. దానితోపాటు ఇంకో భయంకూడా వున్నది. ఎవరైనా టిక్కెట్లు తనిఖీచేసేవాడు వచ్చి డబాయించాడా అంటే మేము తెల్లమొగము వేయ వల్లసి వసుందేమోనని. ఏమీ పాలుపోని మనస్సుతో నా ఆలోచన అడుగుతూన్నట్లుగా నిరుత్సాహంగా నాకేసిచూచింది. నాజేబులోవున్న టిక్కట్లు మద్రాసు వరకూ అని ఆపిల్లకు తెలియదు.

ఎంతమోసంచేసినా మన దేశంలో పాపం స్త్రీ భర్తే దైవమనుకుని అతన్ని అనుసరించి వుంటుంది. ఎంత తెలివితక్కువ పెద్దమ్మనుచేసి ఆడిస్తున్నా సిగ్గుతో చిరునవ్వు చూపించి అతన్ని గౌరవిస్తుంది. అప్పటిస్థితిలో లీలనుచూస్తే నాకు జాలివేసింది. అంత అమాయికత్వాన్ని మోసంచేస్తున్నానని తోచినప్పుడు నాకాత్మ

న్యానికి మేర లేదని పించింది. లీలంటే నాకెందుకో ఒక విధమైన ప్రేమ. ఆమెలోనుంచి ఒక ఉత్సాహశక్తి ఎప్పుడూ నాహృదయంలోకి ప్రవహిస్తూంటుంది. ఆమె వలువరుస కొంచెమెత్తుగా వున్నా అది భాగ్యచిహ్నమే ననుకున్నాను. తండ్రివలె మితిమీరి కాక కొంచెము బొద్దుగావున్నా తల్లికివలె శరీరచ్ఛాయ ఎరుపే. కన్నులు చేరెడేసి లేవుగాని తేజస్సువున్నది వాటిల్లో. మొత్తము మీద కురూపికాదు: సౌందర్యరేఖలు ఆమెలో లేక పోలేదు. కాని నా ప్రేమకూ, ఆమె చక్కదనానికీ సంబంధం లేదు. నే నామె నెందుకు ప్రేమిస్తున్నానో నాకే తెలీదు. ప్రేమించడేము నా స్వభావమే ఆయిపోయింది.

బేసిన్ బ్రిడ్జి స్టేషన్‌లో టిక్కట్లు వసూలు చేసేవాడు రాగానే జేబులోనుంచి రెండు టిక్కట్లూ తీసి ఇచ్చేశాను. వాడు వాటిని జేబులో వేసుకొని వెళ్ళిపోయాడు. అప్పటికి లీల మనస్సు కుదుట పడింది. టిక్కట్ల వాణ్ణి మోసపుచ్చా ననుకుని నా తెలివితేట లుగ్గడించింది.

మద్రాసులో నావను లేవ్రా చూచుకుని పట్నంలో విశేషాలు కొన్ని లీలకుగూడా చూపిద్దామని సాయంత్రం వేళ 'ప్యూపిల్సు పార్కు'కు తీసుకపోయాను. మొదలు ఒంటెలశాల చూచాము. మెడ నిక్కించి చూస్తూన్న ఒక ఒంటెను చూపించి 'అది చాలా బాగుందండీ' అన్నది లీల. "ఎరుగువా? అది మీఅమ్మమ్మ" నన్నాను.

"పోదురూ. మీచమత్కారం, మీరూనూ" అన్నదామె. "చమత్కారంగానే భావిస్తున్నావా? ఆ మెడ చూచి పోల్చుకో వచ్చునే" అంటూ ఆమె చిరునవ్వు కొంత చూరగొన్నాను.

తరువాత ఎలుగుబంటును చూపించి చిన్న ప్రుపన్యాసం ఇచ్చాను. "నల్లగా, స్థూలంగా, ఒంటినిండా బొచ్చుతోవున్న ఈ జంతువునుచూస్తే నాకు మీనాన్న జ్ఞాపకం వస్తాడు. ఆయనకు లంచాలంటే ఎంతప్రీతో ఈజంతువుకు తేనెపట్టంటే అంత ఆపేక్ష. తేనెటీగలు కుట్టుతున్నా పట్టువదలదు" అన్నాను. వినీ, విన్నట్లుగా అలాగే చూస్తున్నది లీల ఆజంతువును.

పెద్దపుల్లిని చూచినప్పుడుమాత్రం మాఆవిడ కొద్దిగా భయపడింది. "ఇది చాలా భయంకరమైన మృగం సుమండీ!" అన్నది.

"అవును, మీఅమ్మకు మల్లేనే. భర్తమీద కోపంవచ్చినప్పుడీ రూపాన్నే ధరిస్తుంది ఆమెకూడా. మీనాన్నగారామె దృష్టిలో ఏమైనా తప్పుగా నడచుకున్నట్లైతే ఆయనమీద ఆమె ఎలా కోపపడి పసికొని అరుస్తుందో ఆలాగే గర్జిస్తుంది ఈజంతువుకూడా". ఈనామాటలకు కొంచముగా నవ్వినా, లీలచూపుల్లో కొంచెం కోపం కూడా వ్యక్తమౌతున్నది.

ఇంతలో ఎక్కడనుంచో ఒకస్వరం బయల్దేరింది.

"మీాపిన్ని కాళో లీ చాయల హాల్లో నిలయం మీాద గానం చేస్తున్నట్లున్నది లిలా!" అన్నాను. ఆమె తల తిప్పి అక్కడ ఓంద్ర పెట్టుతూన్న ఒక గాడిదను చూచింది.

కంగారుమృగాన్ని మాత్రం లీల చాలా సేపుచూసింది. "ఈజంతువు పేరేమంటారండీ" అని అడిగింది. "దాని పేరు కంగారు. అది మీా చెల్లెలిలాగా చాలా అందంగావుంటుంది" అంటూా నవ్వేను.

మేముతిరిగి వచ్చేటప్పుడు అక్కడ గొలుసులతో కట్టివేయబడియున్న రెండుకోతులు కిచకిచమని అరుస్తూ మాఆవిడ చీరెకుచ్చెళ్ళు పట్టుకునిలాగినై. ఆగాభరాలో ఆమె తన చేతిలో ఇంతదనుకనుంచి ఒక్కొక్కటి తినగా మిగిలిన జీడిపప్పులు కిందికి జారివిడిచింది. ఆ పప్పులు రెండు చేతులా ఏరుకుని తినడం మొదలెట్టినై కోతులు. "లీలా !భయపడకు. ఇల్లాంటి కోతిచేష్టలు రోజూ సీతమ్మడు రాముడు చేస్తూనేవుంటాడు, ఇదికొత్తకాదు గదా." అంటూాఆమెభయ ముడిపి ఇంటికి దారితీశాను. దారిలో లీల మాట్లాడలేదు. తాను చూచినదంతామళ్ళీ మనస్సులో నెమరు వేసుకుంటున్నట్లున్నది. ఇదివరకెన్నడూా మద్రాసు చూచివుండనందున ఆమెకు చాలా వింతగా వున్నవి కొన్ని విషయాలు. ఇంకా పట్నంలో రెండుమూాడు రోజులుండాలని కోరికగా కూడా వుందామెకు.

బసకు చేరుకుని సామానంతా సర్దమనీ, మెయిల్ కు వెళ్లి పోదామనీ, లీలను తొందర చేశాను. "ఇక్కడ ఇంకా రెండురోజులుండి పోదామండీ" అన్నది.

"ఐతే నెల్లూరులో దిగే ఆలోచన మానుకోవాలి. ఆలస్యమైతే ... వుద్యోగం వూడిపోతుంది."

"సరే అలాగే ఎకాయికి వెళ్లిపోదాం ఇంటికి."

"మరి మీ అమ్మమ్మను చూడక్కర లేదూ! జంతు ప్రదర్శనశాల చూడగానే మీవాళ్ళందర్నీ చూచినట్లు గానే తలస్తున్నావా?"

"మా అమ్మమ్మను మనవూరు రమ్మని వ్రాద్దాము లెండి. ఆమేనచ్చి నాలుగురోజు లుండిపోతుంది" అంటూ గదిలో "ఎలెక్ట్రిక్ స్విచ్చి" నొక్కింది. ఆ విద్యుద్దీపకాంతిలో శరద్విభావరీదేవిలాగా నిల్చునివున్నది లీల. అమ్మమ్మకంటే విలువైన విషయాలు మదాసులో వున్నవిసుమా అనుకుంటూ నేను "టిఫిన్ కారియర్" పుచ్చుకుని పూటకూటింటికి భోజనం తెచ్చేనిమిత్తం త్వరత్వరగా వెళ్లిపోయాను.

నాలుగోనాడు సాయంత్రం మళ్ళీ మావూరువచ్చేశాం. మా మామగారు వ్రాసినవుత్తరం ఒకటి మా యింట్లో పడివుంది. పోస్టుజవాను కిటికిలోగుండా లోపల పడేసి పోయివుంటాడు. ఉత్తరమంతా మా ఆవిడే చదివింది. సంవత్సరాదిపండక్కు తనయింటికి మేమురానం

దుకు చాల నిష్ఠురవాక్యాలు నామీఁదికి వినఁవబడ్డైనె. చివరకు మాకోసం రెండురోజులుచూచి, చూచి, ముసలమ్మ పండుగ వెళ్ళిన రెండోనాడు నైజాం వెళ్ళిపోయిందని చదివింది. పీడావదలింది పో అన్నాను. లీలమాత్రం అమ్మమ్మకోసం నాలుగురోజులు దిగులువడింది.

కాఫీ

ప్రతిరోజూ చూస్తున్నానుకదా! నేను మధ్యాహ్నం స్కూలునుంచి ఎఱ్ఱనెండలో దేవుడా అంటూఇంటికి నడిచివస్తే, తలుపు బిడాయించి వుంటుంది. లోపల రాణీ గారు గుఱ్ఱుతీస్తుంటుంది. నేను బయటనిల్చుని "లీలా! లీలా!" అంటూ ఓగంటసేపు తలుపు దగ్గర పాట పాడ గా పాడగా "అబ్బ! ఎంగోలచేస్తారండీ!" అని గొణు గుతూ, కళ్ళునులుముకుంటూ, నిద్రమత్తుమీద పడుతూ లేస్తూ, వచ్చి తలుపు తీస్తుంది. తీసిందే తడవుగా మళ్ళీ యధాక్రమంగా పడుకుని ముసుగెట్టుకుంటుంది. ఇంతనిద్రమత్తిఅయితే ఎలాగబ్బా మరీను.

సాధారణంగా నేను మధ్యాహ్నం ఎందుకు వస్తానం టే, ఏదో ఇంట్లో కాఫీగట్రా చేస్తుందేమో, ఇంజన్‌లో కాస్త బొగ్గేసి మరీ పోదామని వుద్దేశం. లేకపోతే పొ ద్దున పదిగంటలకు నాలుగు మెతుకులు తినిపోయి సాయం త్రంవరకూ ఉండలేనుగా. అందులో గుండెలుకరగేటట్టు స్కూల్లో పిల్లలకు బోధ చేయవలసినపని ఒకటి. జాగ్ర ఫీమాష్టరునుగదూ హైస్కూలులో!

నేనింటికి వచ్చేసరికి లీల ఈవిధంగా నిద్రమత్తుచూపి స్తుంటే నాకుమరీ రానురాను కోపం ఎక్కువౌతున్నది.

ఎన్నాళ్ళని సహిస్తాను. ఒకరోజా! రెండురోజులా! రోజూ ఇదే వరసైపోయె. నేనాపాటికి వస్తానని తెలుసుకదా! కాస్త ఫలహారంచేసి, ఇన్నికాఫీనీళ్లు కాచి వుంచకూడదూ! దున్నపోతులాగా నిద్రపోకపోతే.

పాపంగదా అని నేను చనువు చూపించిన కొద్దీ దానికి నిర్లక్ష్యం బలిసిపోయింది. ఎంతసేపటికీ ఆడదాన్ని కాళ్ళ రాయాలండీ అంటారు కొంతమంది; ఆమాటలు నాకు రుచించవుగాని కొంతవరకు సత్యవంతము లేమోనని అనుమానపడతాను అప్పుడప్పుడు.

వచ్చిన అవస్థఏమిటయ్యాఅంటే నేను దాన్ని మందలించడానికికూడా వీల్లేకుండావచ్చింది. కారణమేమంటే మేమొకరియింట్లో దక్షిణభాగంలో అద్దెకు కాపురమున్నాం. అవతలిభాగంలో ఇంటివారున్నాయి. ఆయింటి ఆవిడ పెద్దముత్తయిదువ; మాయిద్దరి కలహాల్లో అనవసరంగా జోక్యం కలిగించుకుంటుంది. నేనెప్పుడైనా లీలను కోపంచేస్తుంటే ఆమె దుడదుడా దానికి వత్తాసి వచ్చి నన్నంటుందిగదా! "అబ్బాయీ! ఆ అమ్మాయి నెందుకు కోప్పడతావూ?. చిన్నపిల్ల. కాపురానికివచ్చి ఏడాదైనా కాలేదు సరిగ్గా. ఏదైనా దానివల్ల తప్పువస్తే మగవాడివి నీవే సర్దుకుపోవాలి." అంటుంది. ఈవిడ వత్తాసి చూచుకుని మరీ నిర్లక్ష్యం జాస్తిఅయింది లీలకు. కూరల్లో మరికాస్త ఉప్పువేయడం సాగించింది.

బడివేళకు వంటకావడములేదు. నాగదిలో నేను కాల్చి పారవేసిన సిగరెట్టుముక్కలసంఖ్య ఎక్కువౌతున్నది; ఎప్పుడైనా ఊడ్పించిన పాపాన పోతేనా మరి!

ఇన్నితప్పులూ క్షమించేస్తాను లీలగనుక మధ్యాహ్నం స్కూలునుంచి రాగానే తాను కాఫీచేసి వుంచిందంటే. కాని అది లేదుగా! ప్రతిరోజూ చచ్చినట్టు నేనే చేసుకొనేవాణ్ణి కాఫీ అప్పటికప్పుడు. పైగా ఇంకో తమాషా. ఇంత కష్టపడి నేను కాఫీచేసుకుంటానా! చివరకు చల్లారపోసే సమయానికి నిద్ర ఎక్కడకుపోతుందో చల్లగావచ్చి దగ్గరకూర్చుంటుంది, తనభాగంకోసం చిలిపినవ్వు నవ్వుకుంటూ. పాపంగబాఅని ఒకగిన్నెడు దాని ముఖానపోసి మిగతాది నేను తాగి స్కూలుకుపోతా. ఇదీ రోజూ జరిగే ఘట్టం.

నాకీ స్కూలుమాస్టరీ వుద్యోగం దొరికిన ఆరునెల్ల నుంచీ ఇదేవిధంగా రోజూ కాఫీచేయడంలో 'ప్రొఫెసర్' నైపోయాను. ఐనా నన్నొక అభిమానం బాధిస్తూనే వున్నది. ఇవ్వాళ కాఫీచేసుకోటంతోనే సరిపోయింది. రేపు వంటకూడా చేయలేనని పడుకుంటుంది. దేవుడా అంటూ చేసుకోవాలిసిందేనా?. ఇంకా నాలుగురోజులు పోతే "న్నావి స్తట్లోకూడా కాస్తవడ్డించి మరీ మీరు భోజనం చెయ్యండి" అంటుంది. ఏముందీ! స్త్రీకి అలుసిచ్చినకొద్దీ నెత్తికెక్కి కూర్చునే ప్రకృతిలాగుంది. నా

కేమీా పాలుపోవడంలేదు. ఒకనాడు స్కూలునుంచి మధ్యాహ్నం ఇంటికివస్తూ ఆలోచించుకున్నాను. "ఛా! ఛా! భార్యను లొంగదీసుకోలేని నా బ్రతుకంతా నీచమైపోతున్నది. ఇంకా నా అసమర్థత బడిపిల్లల కెవరికీ తెలియకపోవడంచేత డాబుసరితో మర్యాద నిలబెట్టుకుంటున్నాను. వాళ్ళకుగనుక తెలిసెనా, నా బ్రతుకు స్కూల్లో, బయటాకూడా కడిగిపోస్తారు; ఏకేస్తారు దూదిపింజలాగా." ఇంకా ఏమేమో ఆలోచించుకున్నాను. చివరకు "ఇకనుంచి ఈజన్మలో ఎప్పుడూకుంపటి రాజేసి నేను కాఫీ చేయను" అని నిశ్చయించుకున్నాను.

తిన్నగా ఇంటికిపోయి తలుపు తట్టాను. కొంతసేపటికి తలుపులు తెరుచుకున్నవి. నాముఖంలో ఒక గంభీరత తెచ్చిపెట్టుకున్నాను. ఐనా లాభంలేకపోయింది; శీల నా ముఖంవేపు చూస్తేగా. తలుపు తీసింది. మళ్ళీవెళ్ళి గాఢనిద్రలో మునిగిపోయింది.

నాకేమీా తోచడంలేదు. ఇల్లంతా నిశ్శబ్దంగావుంది. అక్కడ ఒక మూటల్లో పొద్దున కాఫీచేసుకోగామిగిలిన పాలు పోసివున్న వెండిగ్లాసు యథాస్థానంలోవుంది. అక్కడే ఆమూల సగానికి బొగ్గులు పోసివున్నకుంపటి చిరకాల స్నేహాభావంతో నన్నాహ్వానిస్తున్నట్లు కనుపిస్తున్నది. అక్కడ ముక్కాలిపీటమీాద మామిడికాయ మార్కు అగ్గిపెట్టెకూడా నాదృక్పథం తప్పించుకుని పోలేదు.

ఎలాగా ఇప్పుడు లీలను లేపి కాఫీ చేయించటం? గుఱ్ఱుకూడాతీస్తున్నది సన్నగా. నా ప్రయోజకత్వం పరీక్ష చేసే సమయం అది. లీలను లేపి కాఫీచేయమని దబాయిద్దామాఅంటే ఒకవేళ అది నిద్రమత్తుమీద విసుక్కొని లేవకపోతే యధాప్రకారముగా నేనే చేసుకోవలసి వస్తుందేమో. అది మరీ అవమానకరమైంది. కనుక కిక్కురుమనకుండా రోజుకుమల్లే నేనే కుంపటి రాజేసుకుంటే బాగుండేలాగుంది.

కుంపటి అంటించుకున్నాను నేనే. డికాక్షన్ నీళ్ళు కాగుతున్నవి. నేను అటూ, ఇటూపచారుచేస్తున్నాను, సాయంత్రం నాట్లివ్యవహారం వాళ్ళకు చెప్పవలసిన జాగ్రత్త పాఠం నెమరుకు తెచ్చుకుంటూ. డికాక్షన్ నీళ్ళు సల సలా కాగినై. నేను చప్పుడుకాకుండా దొంగతనంగా వంటయింట్లో పాలుతాగబోయేమార్జాలంలాగా అడుగులు వేసుకుంటూపోయి లీల మెడలో మంగళసూత్రానికి కట్టివున్న తాళపుచెవినివిప్పుకొనిపెట్టెతీసి, అందులో వున్న కాఫీపొడుం డబ్బా తెచ్చుకున్నాను. లీలకునిద్రాభంగం కాకుండా జాగ్రత్తపడ్డాను.

కాఫీ తయారైంది దేవలోకంలో అమృతంలాగా. ఇక చల్లార్చుకోవాలి. ఒకగిన్నెలోనుంచి మరోగిన్నెలోకి ఎత్తిపోస్తూ చల్లార్చటం మొదలెట్టేనంటే చప్పుడౌతుంది. చప్పుడైతే లీలకు మెలకువ వస్తుందేమో.

ఇప్పుడు దాన్ని లేప కూడదు. తగినశాస్తి చేయాలి. ఈకాఫీలో ఒకచుక్కకూడా దానికివ్వను. విసనకర్రతో విసరుతూ కాఫీ చల్లార్చుకుంటున్నా.

నిజంగా కాఫీయొక్క ఆ మనోహరమైన రంగులోనే వుంది కొంతమజా. అందుకనే కాఫీరంగు చీరలంటే ఆడవాళ్ళకు చాలాయిష్టం. రంగు కేంగాని నేనిప్పుడు తయారుచేసిన కాఫీయొక్క ఘుమఘుమాయింపు మాత్రం ఘాటుగావుండి మాయిల్లంతా ఆవరించింది. ఈసౌరభానికి లీలనిద్ర తెరలువిచ్చి పోతుందే మోనని నాభయం. అందుచేత ఆలస్యం కాకుండా తొందర తొందరగా కాఫీ తాగేశాను, పెదవులూ నాలుకా కొంచెం కాలుతున్నా ఓర్చుకుంటూ. ఖాళీ గిన్నెలు అక్కడే వదిలివేశాను. లీల నిద్రపోతూనేవుంది పాపం.

స్కూలునుంచి రాగానే విడిచి వంకెకు తగిలించిన కోటు మళ్ళీధరించుకున్నా. అద్దములో చూచుకుని తల దువ్వుకున్నా. ఉపాధ్యాయవేషం పూర్తి ఐంది. జాగ్రఫీపుస్తకం చేతపట్టుకొని స్కూలుకు వెళ్ళబోతూ లీలనులేపి "స్కూలుకు పోతున్నాను తలుపు వేసుకో" అనిచెప్పి వాకిలిగడప దాటేను. లీలలేచిగుమ్మందాకా వచ్చింది. అక్కడేవున్నవిగా ఖాళీగిన్నెలన్నీ! చూచింది, మళ్ళీ నావేపుచూచింది. ఆమెముఖం చూస్తే కొద్దిగా

కోపంవచ్చిందేమో ననుకున్నాను. మాట్లాడకుండా స్కూలుకు వెళ్ళేను.

లీల భాగంకూడా ఆనాడు నేనే తాగినందుచేత 'కాఫీడోసు' ఎక్కువై పాఠం బాగానే చెప్పేను. పిల్లలెవరూ అల్లరిచేయకుండా విన్నారు. కాఫీఅంటే మంచి వుద్రేకం కలిగించేవస్తువు సుమండీ!

*　　*　　*

మళ్ళీమర్నాడు స్కూలు వదలిపెట్టినతర్వాత ఇంటికి వచ్చాను మధ్యాహ్నం. రోజుకుమల్లే లేదు ఆనాటివ్యవహారం. తలుపులు తెరచుకొనేవున్నవి.లీల నిద్రపోవడం లేదు. హాల్లో పడకకుర్చీలో వయ్యారంగా పడుకుని ఊలుతో విసనకఱ్ఱ అల్లుతున్నది. నేనురాగానే మర్యాదార్ధంగా లేచి నాకోసం కుర్చీ ఖాళీచేసి అక్కడ నిల్చున్నది, అల్లుతూవున్న విసనకఱ్ఱ చేతుల్లోపట్టుకుని. ఆమె కన్నుల్లో నిద్రమత్తు కనుపించడములేదు. సహజమైన కాంతితో జ్యోతుల్లాగా మెరుస్తున్నవి. తెల్లనిచీర కట్టుకున్నది. అప్పుడే తలదువ్వుకుని అల్లుకున్న నల్లత్రాచులాంటి ఆ పొడుగాటిజడ భుజము మీదుగా ముందరకు తీసుకున్నది; ఉన్నతవక్షంమీద నాట్యంచేస్తూ అదో సొగసుగావున్నది. సహజంగా అందమైన పిల్ల లీల. అందులో ఆముస్తాబు మీద నాకళ్ళు మెరిసిపోయి ఒక్కసారి ఈచేతుల్లో నులిమివేద్దామా అనిపించింది

ఆ సౌందర్య కుసుమాన్ని.

కాని ఏమీమాట్లాడకుండా గంభీరంగా కుర్చీలో పడుకున్నాను. సహజంగా వాగుడుకత్తైనా లీలకూడా మౌనంతోనే వుంది. ఆమెవిశాలనేత్రాలలో నల్లగుడ్లు చపలంగా అటూఇటూ పరుగెత్తుతున్నవి. చివరకు అక్కడ కిందపరచివున్న చిరిచాపమీద గోడ కానుకొని కూర్చున్నది.

"కూర్చుంటావేం? వేగిరం కాఫీచెయ్యి. స్కూలు వేళౌతున్నది"

"రోజూమీరే చేసుకుంటున్నారుగాఇవ్వాళ నేనెందుకు?"

"అనవసరపువాదం పెంచక. చేస్తావా? చేయవా?"

"కోపపడకండి, పాలులేవివ్వాళ"

"ఎందుచేత?"

"ఇప్పుడే కాఫీచేసుకుని తాగేశాను.

చల్లారిన కుంపటీ, మసిపట్టిన ఒకగిన్నె ఆమూలనాకు కనుపించినవి. నిండా కోపమువచ్చిందినాకు. ఒళ్ళంతా జలదరించింది.

"అయితే నామాట మరపువచ్చిందా నీకు?" అని అడిగాను.

"నామాటమాత్రం మీకు జ్ఞాపకంవుందా నిన్న?"

"నేను స్కూల్లో వాగివాగి ఈపాటికివస్తానని ఎరుగుదువుకదా! కాఫీఅంతా నీవే చేసుకుని తాగేస్తే ఏమ

నుకున్నావు?"

"ఇంట్లో చాకిరీ చేసిచేసి అలసిపోయి వుంటాను గదా! నిన్న కాఫీఅంతా, ఒక్క చుక్కైనా నాకు మిగల్చకుండా తాగేశారే ఏమిటో మీ అభిప్రాయం?"

"అభిప్రాయ మేమిటి? నేను చేసుకున్నాను; తాగేశాను; నీవు చేశావా"?

"నేను చేసుకొనేగా, నేనూ తాగేనూ?"

"తెలివి తేటలు చూపించకు. నీవు చేసిన పనిలో నిర్లక్ష్యస్వభావం వెల్లడౌతున్నది."

"నిన్న మీరుచేసిన పనిలో మీకు నామీద వున్న ప్రేమ వ్యక్తమౌతున్నది కాబోలు."

"సంతోషించాను నోరుమూసుకో. చేసిన తప్పుకు పశ్చాత్తాపపడక సమర్థించుకో ప్రయత్నిస్తావెందుకు? చూస్తున్నానుకదా! రానురాను మాటల్లో, చేతల్లో అన్నిట్లో నిర్లక్ష్యం కనుపిస్తూనేవుంది. అల్లాంటి వేషాలు సాగవుసుమా! నేను సహించేవాణ్ణిగాదు." నా పెదవుల్లధరిల్లినై. కనుబొమలు ముడిపడినై. కన్ను లెర్రబడ్డట్లు కూడా వున్నవి.

లీల చలించలేదు. ప్రశాంతంగా వున్నది ముఖం. పెదవులమీద లేతనవ్వు కదలాడుతూనే వున్నది. దాన్ని చూచినకొద్దీ నా కోపం మరింత ఎక్కువౌతు న్నది కాని లీలమాత్రం నా కోపానికి తానేమీ వెరవ

నట్లుగా నావేపే చూస్తున్నది నవ్వుతూ. నా కోపానికి భయపడి గడగడ లాడేటందుకు బడిపిల్లవాడ్ని తేగా. చేసుకున్న భార్య. నేను పంతులునైనా నాకే పంతులమ్మగా వుంది.

ఆ కోపంమీాద కుర్చీలోనుంచి చివాలున లేచి దబదబా పెట్టెతీసి నాలుగు చిల్లరడబ్బులు జేబులోవేసుకుని పోబోతున్నాను. నాపుద్దేశమేమంటే, స్కూలుకు పోయే దారిలో అనేక కాఫీభవనాలు వున్నాయికదా ఏదో ఒకదానిలో దూరి, కప్పో రెండుకప్పులో కాఫీతాగి వెళ్లుదామని. కాఫీ లేకపోతే స్కూల్లో పాఠంచెప్పటం కష్టం. నాది అందులో కాఫీగతప్రాణం.

పోబోతున్నా. ఇంతలో లీలవచ్చి నాచేయిపట్టుకున్నది. "కాఫీతాగి వెళ్ళరూ?"

"ఏమిటి మరీచమత్కారంగావుంది నీ వే షం ఇవ్వాళ. పాలన్నీ కాఫీచేసికొని తాగేననవ్?"

"మరికాఫీలేకుండానే వెళ్ళుతారా స్కూలుకు?"

"అయితే ఏమిచేయమంటావు?"

"ఏమీా లేదు. అప్పుడే స్కూలువేళ కాలేదుగా. కాస్సేపు కూర్చుని వెళ్ళండి."

"ఇంతవరకు చాల సంతోషించాను నీవేషానికి. ఇంకా ఏముంది?"

"రండి తెలుస్తుంది"అని కుర్చీవేపులాగటం మొద

లెట్టింది. ఆమె లేతచేతిపట్టు విడిపించుకోలేక పోయాను. మొదటవచ్చిన కోపంకూడా చాలావరకు తగ్గింది. పోనీ ఇంకా టైము కాలేదుకదా అని మళ్ళీ కుర్చీలో దేహంవాల్చాను. లీల వంటయింట్లోకి పోయి మూతపెట్టివున్న ఒకగిన్నెతో ప్రత్యక్షమైంది. నేనలా చూస్తూ ఊరుకున్నాను. "ఏమిటదీ!" అనికూడా అడగ లేదు. అంతా నాటకంలా వుంది.

"ఐతే మీలాంటిదాన్నే నేనుకూడా అని తలుస్తు న్నారుకాబోలు మీరు. మీరంటే నిన్న కాఫీఅంతా నాకులేకుండా తాగేయగలిగేరు. కాని, నాకలా ప్రాణంవొప్పదు సుమండీ! హిందూ స్త్రీకి భర్తే దైవం. అతన్నే ఎల్లప్పుడూ ఆరాధించుకుంటుంది. ఆయన చేత అనుభవింపబడని దేదిన్నీ ఆమె ముట్టనేముట్టదు. నాథుని ఉచ్ఛిష్టమే ఆమెకు పంచభక్ష్యపరమాన్నాలు. మీదృష్టిలో నేనొకనీచురాలినిగా కనబడి వుంటాను ఈరోజున. కాని అంత అభాగ్యురాలనుకాదు. నన్ను మీర్తు బాగా గుర్తెరుగకున్నందుకు నాకు దుఃఖంగా వున్నది."

"పెద్దవుపన్యాసం చెప్పేవుకాని, హిందూ స్త్రీ భర్త చేత కాఫీచేయించుతుందా రోజూ?"

"అదేకాబోలు ఇవ్వాళమీకు నామీద వచ్చిన కోపానికికారణం! సరదాగా మీరే చేసుకుంటున్నా

రనుకుంటున్నాను కాని నేనుచేయ నన్నానా?"

"మగవాడికి వంటచేయడంకూడా సర్దేనా?"

"ఇంతకోపం మనసులో వుంచుకోకపోతే నాకు చెప్పివుండ గూడదూ? నాకు తెలియదాయె" ఈలో గా తాను తెచ్చిన గిన్నెలోనుంచి, సేమ్యాపాయసం ఒక పింగాణిగిన్నెలోపోసి నాకందిస్తూ చిర్నవ్వుతో "ఇక నుంచి నేనే కాఫీచేస్తూంటాను. మీరు కుంపటి ముట్టుకోనేవద్దు. నన్ను క్షమించండి"అంది.

ఇప్పటికి కోపమంతా చల్లారిపోయిందినాకు. పాయసం చప్పరిస్తూ "ఇవ్వాళ ఈ ఆహారంమీద మనసుపోయిందా నీకు?" అన్నాను

లీల కుర్చీదగ్గర నిల్చుని శరీరంలోకి కొంచెంవంచి నాకోటు 'కాలర్' తడుముతూ నాకళ్ళల్లోకిచూస్తూ "క్షమించారా?" అంది. నవ్వుతూన్న నా కళ్ళే ప్రత్యుత్తరం చెప్పినై.

లీల శరీరమేకాదు, మనస్సుకూడా అందమైందిసుమా అనుకున్నాను. రెండుగిన్నెలపాయసం తాగేసి స్కూలుకు పోవడానికి లేచాను.

"ఇంతకూ మీకోపమంతా పోయిందా?" మధురంగా ప్రశ్నించింది లీల.

ప్రసన్నంగాచూస్తూ లీలను దగ్గరకు లాక్కున్నాను.

* * *

నాడు మొదలు ఈరోజువరకూ నాచేతిమీదుగా కాఫీచేసుకుని ఎరుగను. ఎప్పుడైనా కాఫీలో పంచ దార కలపటానికిగానీ, చల్లారపోయడానికిగానీ నేను వెళ్ళితే "ఊరుకోండి. మీరు చెయిచేసుకోకండి" అంటుంది పూర్వపునిద్రమత్తంతా ఏమైందో?

బాల్యస్నేహం

౧

"మా సొంతగొడవలతోనే మాకు తలమున్కలై వుంటేనీ గొడవకూడా ఎవరిక్కావాలి" అని పాఠకులు నన్ను నిరుత్సాహపరచరని తలుస్తాను. ఈ నా కథలో నాసోదరీమణులు నేర్చుకోవాలిసింది ఏమీవుండదని నేననుకోను. ప్రస్తుత మనేకమంది భారతీయస్త్రీలకు మల్లేనే నాకుకూడా చదువనూ వ్రాయనూ రాకపోయేవుంటే మిమ్మల్ని ఈ పది పదిహేను నిముషాలు ఇలా కూర్చోపెట్టగలిగే దాన్ని కాను. మన తెలుగుభాషలో కాస్త అభిరుచీ, భారత భాగవతాలు చదివి అర్థంచేసుకోగలశక్తీ నాకు మోహనరావనే బాల్యస్నేహితుడు కల్పించాడు. జన్మజన్మాంతరాలవరకూ అతనికి నేను కృతజ్ఞురాలను. ఎదో పరిజ్ఞానం ప్రసాదించి నా కతడు ఆధ్యాత్మికసహాయం చేశాడు.

అతడు నాకు బాల్యస్నేహితుడన్నాను. అవును. అతనికుటుంబం మాకుటుంబం ఇరుగుపొరుగునవుండి చాలకాలంనుంచీ మైత్రితో వుండేవి. మేమిద్దరమూ అప్పుడు బాల్యోచితమైన ఆటపాటల్లో కలిసిమెలిసి వుండేవాళ్ళం. వాళ్లనాన్న మమ్మల్ని రోజూ సాయంత్రంపూట పొలా

లకేసి షికారు తీసికెళ్ళేవారు. మాఅమ్మ నాకు పూలప రికిణీ, సిల్కుజాకెట్టూ తొడిగి పంపేది. నారాయణరావు గారి వెనకాలే మేమిద్దరమూ చెట్టాపట్టాలు పట్టుకొని ఏమో మాట్లాడుకుంటూ వెళ్ళేవాళ్ళం. చూచేవాళ్ళంతా చాలాముచ్చటపడి మాకు భార్యాభర్తల సంబంధం కట్టేశారు.

ఇరుగుపొరుగు ఆడవాళ్ళంతా నన్ను చూచినప్పుడల్లా "మోహనరావు భార్య" "మోహనరావుభార్య" అని నవ్వేవాళ్ళు. అప్పుడు నాకు ఉడుకుమోతుతనం వచ్చి కళ్ళనీళ్ళపర్యంతం అయ్యేది. మాఅమ్మ నన్ను దగ్గరకు తీసికొని ముద్దుపెట్టుకొని చెంపలునిమ్వితే అంతా మరచిపోయి వాళ్ళతోటలో ఆడుకునేదాన్ని. అతడు పూలన్నీ కోసి నాచేతుల్లో పోసేవాడు. ఏమీ యెరుగని నా బాల్యహృదయం అప్పుడెందుకో ఉబికిపోయేది. ఆ సంతోషంలో లేడిలాగా మా అమ్మ దగ్గరకు పరుగెత్తుకొనిపోయి చెండుగుచ్చి నా జడలో పెట్టించుకుని మళ్ళీవచ్చి నా స్నేహితునికి చూపించేదాన్ని.

ఈ బాల్యమిత్రుడు నా భర్త కావాలన్న వుద్దేశం నాకెప్పుడూ లేదు. అతన్నే నేను వివాహం చేసుకుంటే అతనిమీద నాయిప్పటి అధికారమూ, చనువూ ఉండవని అనుకునేదాన్ని. అతడు హైస్కూలుకు పోతూవుంటే మాయింటిచావడిలో నిల్చుని కనిపించే

ఆంతవరకూ పేరుపెట్టి పిలుస్తూ అల్లరిచేయడానికి వీలుం డదని నా వూహ. ఇప్పుడు మళ్లే పుస్తకం చేతపట్టుక పోయి అతని తొడమీద కూర్చుని పాఠం చెప్పించుకోటానికి ప్రతిబంధకమౌతుందని నా ఉద్దేశం. స్వామిరావుగారికూతురులాగా పండుగకు మొగుడువస్తే గదిలోనే బియ్యపుబస్తాచాటున దాగికొని ఉండాలేమోనని నాభయం. అందుచేత నేను మోహనరావును పెండ్లి చేసుకోవాలని అనుకోలేదు. దాంపత్యబాంధవ్యం కంటే ఒక ఉత్కృష్టసంబంధం మా యిద్దరినీ బంధించి వున్నదనిమాత్రం నా హృదయంలో ధ్వనించేది.

నా స్మృతిపథంలో ఎక్కడో దూరాన్న మసక మసకగా కనిపిస్తూన్న నా బాల్యదశలో, విద్యుద్దీపాల్లాగా ప్రకాశిస్తూన్న కొన్ని అనుభవాలు పత్రికమే మీకు సూచిస్తున్నాను. పాఠకసోదరీమణుల హృదయాలు ఈ సమయంలో తమకుగూడా ఇల్లాంటి అనుభవా లున్నాయేమోనని, ఒక్కసారి తమ బాల్యావస్థకేసి చూచుకుంటున్న వనుకుంటాను. కొందరు నా అప్పటి సౌఖ్యజీవితానికి అసూయపడుతూ ఉండొచ్చు; కాని తరువాత వినండి.

మోహనరా వప్పుడు మెట్రిక్యులేషన్ క్లాసులో చదువుకుంటున్నాడు. అతడు చాల అందగాడనీ, నాకు తగిన వరుడనీ, ఆడవాళ్లంతా మాయింట్లో మీాటింగు

చేసినప్పుడల్లా అనుకుంటుండేవాళ్లు. కాని నేనుమాత్రం అతని సౌందర్యం ఎప్పుడూ విమర్శించలేదు. నిండా పూచి వున్న గులాబిచెట్టుచూస్తే నాకంటికింపుగానే వుంటుంది. సూర్యుడ స్తమిస్తూన్నప్పు డారంగులు చూస్తే మానవాతీతమైన ఒక శిల్పిహస్తం నాకు స్ఫురించేదే. సాయంకాలం షికారుపోయినప్పు డాపొలాల్లో నా కానందంగానే వుండేది. కోయిల కూసినా, పిట్టలు బారులుకట్టి ఆకాశమార్గాన ఎగిరిపోతున్నా, ఉత్సాహంతో నా స్నేహితునికికూడా చూపించేదాన్ని. కాని ప్రకృతి సౌందర్యమంతా మనుష్య వ్యక్తిలో కూడా ప్రత్యక్షమై వుంటుందని అప్పటి నా బాల్యహృదయానికి తోచనే లేదు. అందుచేతనే మోహనరావు శరీరసౌందర్యం నన్నాకర్షించలేదు. ఇతర బాలురకంటె అతడు చాలా మంచివాడనిమాత్రం నామనస్సు చెప్పేది. గొప్ప తెలివైనవాడనికూడా నమ్మకం. అందుకు మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షలో ఆస్కూల్లోకల్లా ప్రథముడుగా కృతార్థుడుకావడం సాక్ష్యం.

నారాయణరావుగా రొక రిటైర్డుఉద్యోగి. ఆయన్ని అందరూ ఎరుగుదురు. కాని ఆయనతో ముఖాముఖ పరిచయం కలవాళ్ళు తక్కువ. ఆయనది మితంగా మాట్లాడే స్వభావం. కాలానుసరణంగా సంఘంలో మారుపు అవసరమనే వారిలో ఒకరైనా, 'సంస్కర్త'

అనే పేరుకోసం ఆయనెప్పుడూ ఏమైదానంమీదా ఉప న్యాసం ఇచ్చియుండలేదు. ఆయనమీద ఆధారపడి యున్న సంస్థ ఒకటీలేదు. వచ్చే 'పెన్షన్'తో ఆయన ప్రశాంతజీవితం గడుపుకుంటున్నాడు. ఉద్యోగంచేస్తున్న రోజుల్లో సంపాదించిన డబ్బు చాలావరకు బ్యాంకులో వున్నదని వదంతి. ఏలాగున్నా మోహనరావుమాత్రం ఒక గొప్ప ఆస్తికి ఔరసుడు. అందుచేతనే పరీక్షాఫలి తాలు తెలిసినతరువాత మానాన్న నన్ను మోహన రావుకిచ్చే విషయాన్ని నారాయణరావుగారితో కది పేడు. అమ్మకూడా నారాయణరావుగారి కుటుంబముతో సంబంధంచేసే విషయంలో చాలా ఉబలాటపడుతూనే వుంది. నాకుమాత్రం పెండ్లి అంటే ఏమీ అర్థం కాలేదు.

మోహనరావు తాను బి.ఎ. ప్యాసయ్యేటంతవరకూ పెండ్లి చేసుకోనని వాళ్ళనాన్నతో గట్టిగా చెప్పేశాడు. అందుచేత నారాయణరావుగారికి మానాన్న వేసిప్రశ్నం తం పారలేదు. మావివాహం జరుగలేదు. నాప్రియ మిత్రుడు ఇంటర్మీడియేటు చదివేనిమిత్తం మద్రాసు పో యాడు. అప్పటికి నేను పదునొకండు వసంతకాలాలు మాత్రమే చూచివున్నాను.

౨

ఆధ్యాత్మికశక్తికీ, పరమాత్మకూ ఉండే సంబంధాన్ని వ్యక్తీకరించి భార్యాభర్తలకు ఈ ప్రాపంచిక జీవితంలో ఒక చైతన్యాతీతజ్యోతిని ప్రత్యక్షం చేయడమే వివాహముయొక్క ముఖ్యోద్దేశం. వివాహమనేది స్త్రీ పురుషుల ప్రత్యేకశక్తులను ఏకంచేసి ద్విగుణీకృతోత్సాహంతో కార్యరంగంలో పనిచేయిస్తుంది. కాని ఇప్పుడు ఆశయానికీ ఆచరణకూ చాలదూరంవున్నది. కేవలము జంతువులవలె కామముతీర్చుకునేటందుకూ, చచ్చిపోయాక శ్రాద్ధాలు పెట్టేనిమిత్తం కుమారున్ని కనేటందుకూ మాత్రమే పెండ్లి చేసుకుంటే వివాహోద్దేశం నెరవేరిందని చెప్పలేము. ముఖ్యంగా మన హిందూదేశంలో వివాహమనేది అనేక యువతీ యువకుల పురోభివృద్ధికి ఆటంకమౌతున్నది. చెప్పుకోటానికి సిగ్గౌతున్నది—చిరకాలమునుంచీ ఆధ్యాత్మిక దేశమంటూ పేరెన్నికగన్న మన ఆర్యావర్తంలో వరశుల్కాలతోనూ, కన్యాశుల్కాలతోనూ ముక్కుపచ్చలారని పసిపిల్లల రక్తమాంసాలు కొనుక్కుంటున్నాం.

పన్నెండు సంవత్సరాల యీడుగల ఆడపడుచు భారతగృహస్థునికంతభారంగా వుండడానికేమిటికారణం? నాపెండ్లికోసం మానాన్న అంతగా మథనపడటమెందుకు? ఆ యీడులో పెండ్లికాని ఆడపిల్లలు నేనుతప్ప మరె

వ్వరూ లేరని నలువురూ అనుకుంటూంటేమాత్రం మనం చేసిన పాపకార్యం ఏమున్నది? అయినా, నాకప్పుడు వివాహంచేయుడమనేది నాకుగానీ, మా నాన్నకుగానీ, ఆవశ్యకమైనదని సహేతుకంగా ఎవరు చెప్పగలుగుతారు?

నా వివాహవియమై మాతండ్రిగారు స్వయంగా కల్పించుకున్నదిగులుతో పెండ్లికుమార్తెకోసం అంగళ్ళు వెతుకుతున్నాడు. నేనేవో చిన్నచిన్న పుస్తకాలు తేలిగ్గా అర్థమయ్యేవి చదువుకుంటూ కాలం గడిపేదాన్ని. ఎక్కడైనా సందేహము వస్తే నారాయణరావు గారి దగ్గరకుపోయి నివృత్తిచేసికొనేదాన్ని. మోహనుడు వెళ్ళినప్పటినుంచీ ఈ విశాలప్రపంచములో నేనొక్కదాన్నే వున్నట్లనిపించేది. అతడు పోతూ నాజీవితసౌభాగ్యాన్నికూడా తీసికెళ్లినట్లున్నాడు.

ఈ ప్రపంచములోని ప్రాణిశక్తుల అన్నింటిచలనమూ ఈ అఖిలవిశ్వము వెలుపటనున్న ఒక అనంతప్రాణశక్తిపై అధారపడియున్నదని తోస్తుంది. దేశకాలనిమిత్తాలతో బంధింపబడియున్నసామాన్యమానవహృదయం ఆ అనంతప్రాణశక్తిని తనయిచ్ఛకు లోబరచుకోలేదు. అందుకనే లోకంలో అనుకున్నది జరక్క విరుద్ధఫలితాలు కలుగుతూండటం. ఆమధ్య అకస్మాత్తుగా మా మేనమామ భార్య చచ్చిపోయినప్పుడు—ఎలాగైనా నన్ను

మోహనరావు చేతుల్లోనే పెట్టాలని దృఢాభిప్రాయం తోవున్న మా అమ్మకూడా ఒక్కసారి మారిపోయింది. అకస్మాత్తుగా ఇప్పుడు తనఅన్నగారి కొక పెద్దవిపత్తు సంభవించిందనీ, నావంటి పెండ్లికీడేరినకూతురు తనకున్నప్పుడు ఆసమయములో తన అన్నయిల్లు నిలబెట్టకపోతే నలువురూ నోట్లో వుమ్మివేస్తారనీ, ఆమె చాలసార్లు మా నాన్నతో చెప్పింది. ఆయనమాత్రం ఉడూజోడూ కాని సంబంధం చేయజాలనని గట్టిగా చెప్పతూవచ్చాడు. అందుచేత మాయింట్లో కొన్నాళ్ళవరకూ అతఃకలహాలు రేగినై ; మానాన్న చాల కలవరపడ్డాడు.

మా మామ • వ్వమ్మల్నిచూడానికి మా యింటికి వచ్చాన్నా. ఆయనకు జీవితంలో ముప్పాతికభాగం చెల్లిపోయింది. ఇక జరాక్రాంతం కావలసిన ఒకపాతికపాలు మాత్రమే వున్నది. చిన్నప్పుడాయన నన్ను తన కూతురులాగా ఎత్తుకొనిఆడించి, అదీ ఇదీ కొనిపెట్టినవాడు.

ఒకనాడు నేను వంటయింటిగుమ్మంలో నిల్చుని మా అమ్మ కూరగాయలు తరుగుతూంటే చూస్తున్నాను. మా మామవచ్చి నా బుగ్గ పొడిచి "ఏమే పిల్లా! నన్ను పెండ్లి చేసుకుంటావా? చాల సొమ్ములు పెట్టుతాను" అంటూ నవ్వేడు. ఆ అనార్య శృంగారానికి మా అమ్మకూడా నవ్వింది. నేను సిగ్గభినయింపలేదు రంగంలో. అసహ్యం కలిగింది.

మా మామ చాలా ధనవంతుడే. గుంటూరులో ఆయనకొక పెద్దమేడ వున్నది. ఆమేడలో నేనిక కాపురం చేయబోతానని మా అమ్మకు సంతోషమే. ఈడూ జోడు విషయంలో, అల్లాంటి పెళ్లిళ్ళు అనేకం జరుగుతూనేవున్నవని ఆమె సమాధానం.

ఒకచెంప భార్య వుపన్యాసాలూ, మరోచెంప బావమరిది బ్రతిమిలాడటం, మరోవంక ఆర్థికపరిస్థితి క్లిష్టంగా వుండటం—అన్నీకలసి మా నాన్నను కలవరపెట్టినై. రోజులుగడువగా చెల్లాచెదరై ఆయన మనస్సులో తికమకలుగా పరుగెత్తుతూన్న ఆలోచనలన్నీ చివరకు మా అమ్మ అభిప్రాయంతో ఏకీభూతమైనవి.

పెండ్లికి మా నాన్న కంతగా ఖర్చుకాలేదు. వివాహయజ్ఞం పూర్తిఐంది. దానికి ఆహుతీ అయిన యజ్ఞపశువును నేనే.

3

వివాహమైన మూడునెలలుకూడా పూర్తిగా నిండకముందే మా మామ నన్ను తన అదుపు ఆజ్ఞలలో వుంచుకునేటందుకు నాకేవో కొన్ని పాఠాలు నేర్పుకుంటానని గుంటూరు తీసుకొనివచ్చాడు. కాని మా మామ శరీర పరిస్థితి ఆరోగ్యమైనది కాదని మీకిదివరకే చెప్పియుండవలసినది. ఆయనకు మొదటి పెండ్లి అయినా, ఈడు ముదిరిన తరువాతే జరుగుటకు కూడా ఆయన చిన్న

తనంలో చేసిన దుందుడుకుపనులే కారణం. ఆనాటి తన చెడుప్రవర్తనకు ఫలం, మామామ నేడనుభవిస్తున్నాడు. మూడుసంవత్సరాలనుంచి ఆయన మంచం దిగడంలేదు. పక్షవాతం వచ్చి కాళ్ళూ చేతులూ పడిపోయినై. లేచి రెండడుగులు వేయడానికి కూడా శక్తి లేదు. మల మూత్రవిసర్జనాదులుకూడా మంచందగ్గిరే. ఈకర్మ విపాకానికి నే నాయన యింట్లో కాలుపెట్టిన వేళా విశేషమని కొందరన్నారు. నిజంగా ఒకని సుఖదుఃఖాలు మరోవ్యక్తియొక్క పాదచిహ్నాలమీద ఆధారపడి వుండేయెడల నేను దోషినే.

ఈ మూడేండ్లనుంచీ గుంటూరులో నాజీవితం సుఖమయమైనదని చెప్పలేను. అట్లని మా మామమీద నే నేవిధమైన దోషారోపణా చేయజాలను. ప్రతిరోజూ మధ్యాహ్నముపూట భోజనాత్పరం నేనాయన మంచం దగ్గిర కూర్చొని కాళ్ళు పిసికేదాన్ని. అప్పుడాయన పడుకునివుండీకూడా నన్ను దగ్గరకు తీసుకొని ముద్దెట్టుకునేవాడు. నన్నెత్తుకుని ఆడించిననాటి వాత్సల్యం నాయెడ మా మామకు పూర్తిగా వున్నదికదా అనితృప్తి పడేదాన్ని. ఆయన పరిచర్యలో ఏమరి వుండేదాన్ని కాను.

నాకుపదునారేండ్లు వచ్చినవి. సావిత్రీ దమయంతీ మొదలైన పతివ్రతల కథలు నాచేత చదివించేవాడు

మా మామ. సుకన్యోపాఖ్యానమంటే ఆయనకు చాలా యిష్టం. నేను స్వచ్ఛంగా, స్ఫుటంగా చదువుతూంటే ఆయన ఆశ్చర్యపోయేవాడు. అప్పుడు నేను నాచిన్ననాటి గురువును మోహానరావును జ్ఞాపకం తెచ్చుకుని నారాయణరావుగారి కుటుంబముతో మా మామకు పరిచయంచేసేదాన్ని. అలా మోహానుని గుణకీర్తన చేయడంలో నేనొక కవయిత్రినైపోతున్నానా అనుపించేది. కాని నాకవిత్వం మా మామ హృదయంలో వేరభిప్రాయంతో ధ్వనిస్తుందని నేనెప్పుడూఅనుకోలేదు.

ఒకనాడు నన్నాయన ప్రశ్నించాడు: "పిల్లా! ఒకవేళ నేనీవ్యాధితో చనిపోయే రొడల మళ్ళీ ఎవరిని పెండ్లి చేసుకుంటావు? మోహానరావును..."

"మామా! దిగులుపడకు. నాజాతకంలో అసలు పెండ్లిఅంటూ లేనే లేదు."

"ఒకమారైందిగా"

"అది నేను కోరివుండలేదు. నీవే నన్ను వివాహమాడేవు."

ఈమాటలు మా మామ ఏవిధంగా అర్థంచేసుకునేదీ నేనూహించలేను. అయన ముఖవైఖరిలో కొంచెం మార్పుగలిగింది. "నీవుమాత్రం పాశ్చాత్యనాగరకతా తరంగంమీద చలిస్తూన్న ఆధునికస్త్రీలోకానికి చెందినదానవు కావా?" అంటూ కన్నులు మూసికొన్నాడు.

ఆయన కేమో కోపం వచ్చిందని గ్రహించాను. నా అజ్ఞానాన్ని క్షమించమంటూ ఆయన్ని అనునయించాను, నారింజపండ్లరసం పిండిన గ్లాసు ఆయన పెదవులకందిస్తూ.

నాటినుంచీ స్త్రీల సౌశీల్యాన్ని శంకించే వాళ్ళు విధించే కట్టుబాట్లకు నేనూ లోనుగావలసి వచ్చింది. మనుష్యవ్యక్తి కొన్ని కట్టుబాట్లలో వుండడమనేది మంచిదే. కాని ఆకట్టుబాట్లు వ్యక్తిత్వాన్ని నశింపజేసే వైతే దేశాభ్యుదయం లేదు.

ఆ విశాలమైన భవనంలో మేమిద్దరమే కాపురం ఉంటున్నది. అప్పుడప్పుడు జయప్రదాదేవి వచ్చి నాకు లోకాభిరామాయణం చెపుతూ ఉండకపోతే నాకు పొద్దుపోయేదేకాదు! ఆ అమ్మాయి చాల తెలివి తేటలుగల పిల్ల. పదునాల్గేండ్ల చిరుతప్రాయంలో, అందులో స్త్రీకి అంత ప్రపంచజ్ఞానం ఉండటమనేది చాల అరుదైనవిషయం. ఆమె భర్త కీవూళ్ళో గోతాలమిల్లులో పని. వాళ్ళీవూరు వచ్చి ఆరునెలలు కావస్తున్నది. మాయింటిపక్కనే కాపురం ఉంటున్నారు.

జయప్రదతో నాకు స్నేహం కలసినప్పటినుంచీ, జీవితం చాలభాగం సంతోషంతోనే గడిపేస్తున్నాను. ఆమె సహజంగా హాస్యప్రియ. ఆమె వాక్చాతుర్యం మరోవ్యక్తికి బాధాజనకంగా ఉండదు. ఆమె నవ్వితే మరెవ్వరినీ ఎగతాళి చేసినట్లుకాదు, మనంకూడా ఆమె

తోపాటు నవ్వేస్తాం హృదయం తేలికయ్యేటట్లు. నే నామెను 'జయం' అని చనువుగా పిలుస్తాను.

ఎందుచేతనో ఆమధ్య మాయింటి కామె రావడం మానేసింది అయిదారురోజులు. నాకేమీ తోచలే దప్పుడు. ఒంటరిగా ఖైదీకిమల్లే కాలం గడిపేను. ఎందుచేత రాలేదో అని పరిపరివిధాల ఆలోచించాను. ఆ నాలుగు రోజులూ నాకు యుగాల్లాగా తోచినై.

ఆమె రాకపోతే నేనన్నాపోయి పిలుచుకునివద్దామని ఆనాడు మధ్యాహ్నం బయలుదేరాను. సూర్యుడు మబ్బుచేత ఆచ్ఛాదింపబడివున్నందున ఎండనిపించలేదు. అయినా దూరముకాదు కనుక శ్రమ అనుపించలేదు. చివర కామెయింటివద్దకు చేరుకున్నాను. లోన గడియ వేయబడియున్నది తలుపు.

తలుపు తట్టబోతూ 'జయం' అని కేకవేయ సిద్ధముగా వున్నాను. ఇంతలో గవ్వలు గలబరించినట్లుగా ఆమెనవ్వు నాకు వినుపించినది. తలుపుసందులో నుంచి లోనికితొంగిచూచా. ఆమెభర్త హాల్లో ఒక పడకకుర్చీ మీద కాళ్ళుచాచుకుని పడుకున్నాడు.అతని ఒడిలోముద్దులుమూటకట్టుతూ కూర్చున్నది జయం. ఏ పరియాచకమాడి భర్తను వంచించి నవ్వుతున్నదో ఆవిలాసిని అది ఆ ఏకాంతవాసులకే తెలియాలి.

అంతా చూచాను. నాకన్నులకది అపూర్వప్రదర్శన మైపోయింది. అలాగే చూస్తూన్నా. నాశరీరము కపించు తున్నది; భయముకాదు. ఒడలు గరుదాల్చినది, కోపము కాదు.

బలవంతముగా నాశరీరమును ఎట్లో మోసికొని పోయి ఇంటికిచేర్చాను. కొంతసేపు పడుకుని లేచునప్పటికి మళ్లీ తేరుకున్నాను.

౪

మరునాడామె మా యింటికి వచ్చినప్పుడు నా హృదయ ముప్పొంగి పోయింది. ఇల్లంతా కళకళలాడింది. నాగదిలో పాలగచ్చు చేసిన నేలమీద చిరిచాపపరచి ఆమెను కూర్చోబెట్టి అడిగేను.

"ఏమమ్మా! జయం! ఇనాళ్ళనుంచీ నామీదిపశీతకన్ను వేశావ్! మీ వారుమా యింటికి రావద్దని చెప్పేరా?"

'ఆశ్చర్యంగావుంది నీవడిగిన ప్రశ్న' అంటూ ఆమె మందహాసంచేసింది.

"ఏమీ అల్లాంటి అధికారం భర్త భార్యమీద చలాయించుకుంటే తప్పా? శృంగారించుకుని గుమ్మము లో నిల్చుండరాదనీ, పరపురుషుంతో మాట్లాడకూడదనీ పొరుగింటికి పోవద్దనీ, భర్త భార్యకు విధించడంసహజం!"

"అసూయాగ్రస్తుడైన ఒకానొకవ్యక్తి విధించే క్రూర చట్టాలలో మగజాతికంతకూ శాశ్వతమైన కళంకాన్ని

ఆపాదిస్తున్నావు. మావారెప్పుడూ నన్ను నిర్బంధపెట్టరు. ప్రేమ స్వేచ్ఛలోనే వృద్ధిచెందాలని మా ఉద్దేశం"

"మరి నీవు మాయింటికి రాకపోవడానికి కారణం?"

"మొన్న క్రైస్తవుల హోర్వెస్టుపండుగ. యజమాని క్రైస్తవుడు కనుక 'మిల్లు'కు ఆదివారంతోసహా నాలుగురోజులు సెలవువచ్చింది. అంచాత దొరక్క-దొరక్క-దొరికిన అవకాశాన్ని పోగొట్టుకోకుండా ఇద్దరమూ ఆటపాటల్లో గడిపేవాళ్ళం కాలం. సాయంత్రం రోజూ సినీమాకు వెళ్ళేవాళ్ళం మొదటిఆటకు."

"నామీద కోపంవచ్చిందేమోఅనుకున్నానుసుమా?"

"కాదు. మావారింట్లోఉంటే ఎకచకలతో, పకపకలతో మాకంతలో పొద్దు క్రుంకిపోతుంది. అందుకనే మాకు చిలుకా-గోరింకలని పేరెట్టింది మా బామ్మ" అంటూ గలగల నవ్వింది జయం. ఆ నవ్వు మా విశాల భవనంలో తరగల్లా వ్యాపించిపోయి మా మామ చెవుల్లోకూడా దూరిందేమో, 'ఎవరితో పిల్లా! నీ సల్లాపాలూ' అంటూ ప్రశ్నించాడాయన నన్నుద్దేశించి.

"నేనేనండీ! తాతగారూ! జయప్రదను" అని జవాబిచ్చింది ఆ చిన్నది.

"ఆయన నీకు తాతగారైతే, నేనునీకు అమ్మమ్మనా? నాయనమ్మనా?" అని అడిగేను ఆమె బుగ్గమీద మెల్లిగా తట్టుతూ.

"నీవు నాచిన్నక్కయ్యవు."

"ఎలాగా?"

"నేను వయసుపట్టి వరుస నిర్ణయిస్తాను."

ఆమెమాటలు నా కర్థంగాలేదు. గుమ్మం కేసి శూన్య దృక్కులు పారేస్తూకూర్చున్నా. సాయంకాలపు పైర గాలి చల్లగావీస్తూ మా జయప్రదాదేవి తలవెంద్రుక లతో ఆడుకుంటున్నది. కాస్సేపు మే మెవ్వరమూ మాట్లా డలేదు. ఇంతలో గోడమీద గడియారము ఐదుగంటల తరువాత అరగంటకొట్టింది. జయం వెంటనే లేచి "అక్కా! నేను పోతా. మావారు "ఆఫీసునుంచివచ్చే వేళైంది. వారిస్నానానికి వేన్నీళ్ళు కాచాలి," అంది.

నేనునవ్వుతూ ° తమాషగా అన్నాను. "నాగరికత వడసిన మీఅంటి ఇరవయ్యో శతాబ్దపు పిల్లకూడాఅల్లాంటి పనులు చేయవలసిందేనా? పురుషులు స్త్రీలను దానిసల్లా వుపయోగించుకుంటున్నారని నీవెప్పుడూ అనుకోవూ?"

"అది స్త్రీ తత్వం తెలీనివాళ్ళు పుస్తకాల్లో వ్రాసినమాట; నీవెక్కడో చదివుంటావు. నా అను భవంలో మాత్రం భర్తృసేవ చేస్తున్నప్పుడు నేనొక దాసీదాన్ననేభావం నాకెప్పుడూ కలుగదు. భర్తృ సేవకు నన్ను ప్రేరేచేది నా హృదయంలోవున్న ఒక అనిర్వాచ్యమైన ప్రేమజ్యోతి. మావారికి సేవచేసే అవ కాశం దొరుకుతే నాకు సంతోషం"

ఆమెవాక్యాలు మంత్రాక్షరాల్లాగా నన్ను ముగ్ధురాలిని చేసివేసినై. వాటిఅర్థం నాకుపూర్తిగా తెలియలేదు. నాకు అగమ్యగోచరంగావున్న ఒకక్రొత్తవిషయమేదో ఆమెకుపూర్తిగా అనుభూతమై వున్నదనిమాత్రం నాకు రూఢిఅయింది.

*

ఆరాత్రి నాకు చాల పొద్దుపోయేటంతవరకూ నిద్రపట్టలేదు. ఏవో పరస్పరవిరుద్ధములైన అనేకభావాలు నా హృదయంలో పరువెత్తినవి. దీపమార్పుకుని నా గదిలో మంచంమీద పడుకున్నా.

"జయప్రదా దేవికీ,నాకూ మంచిస్నేహంవున్నా మా యిద్దరకీ, ఉత్తరదక్షిణ ధృవాలకుండే అంతరం వున్నది. ఆమెది కేవలం సంతోషమయమైన జీవితం. ప్రపంచ మామెకొక నందనవనం. శరత్కాలపువెన్నెల ప్రాకికొని శోభాయమానముగ నున్నఒక మైదానమున తనసౌధము నిర్మించుకున్న దామె. అంధకారమ్ముం తాపుంజీభూతమైవున్నగవ్హారా లామె ఎన్నడూ చూడలేదు.

"ఆమె హృదయంలో ప్రేమతత్వాన్ని గుఱించిన అనేకగ్రంథాలు వ్రాయబడిఉన్నవి. ప్రేమ అనే రెండక్షరాలూ ఆమె వుచ్చరించినప్పుడు ఆమెనోట అమృతం చిందుతుంది. ఆమెకన్నులు తేజఃప్రపూరితము లౌతవి.

"ఆమెకు తనభర్తయెడల భావము నాకనుభవము కానిది. ఆమె భర్తను సేవిస్తుంది; అందువల్ల ఆమెకు

ఆనందం కలుగుతుంది. ప్రేమజ్యోతిట, ఆమెను భర్తృ సేవకు ప్రేరేచేది.

"ఆమె నాతో సంభాషిస్తూన్నప్పుడు ఆమె నావ ఆనందవాయువు తోడైన ప్రవాహవేగంతో కలసి చల్లగా నడచిపోతుంది. నా పడవ హఠాత్తుగా ఒకరాతికి తగులు కుని అభాగ్యం సూచిస్తుంది"

ఇల్లాంటి ఆలోచనలతో రాత్రి చాల పొద్దుపోయే టంతవరకూ నిద్రపట్టనికారణంచేత తెల్లవారి లేచేసరికి చాల నీరసంగావుండింది శరీరం. నిద్రికళ్ళు నులుముకుం టూపోయి మేడమీద కటకటాలముందు నిల్చుని ఉత్తర పువేపు బయలు అవలోకించా కాస్సేపు. అది హేమంత ఋతువు. దట్టముగా అల్లుకునివున్న మంచుతెరలన్నీ అప్పుడప్పుడే మొలుస్తూన్న సూర్యరశ్మికి విచ్చిపోతున్న వి. గడ్డిమీద మంచుబిందువులుకొన్ని ముత్యాలవలె మె రుస్తున్నవి. దిక్కులన్నీ అజ్ఞానంలోనుంచి వెలుపలకు వస్తున్నట్లు తెలివిపొందుతున్నవి. నాహృదయంలో రేగుతు న్న ఈ అవ్యక్తబాధమాత్రం శాంతించలేదు. ఏ సుతి మెత్తని హృదయతంత్రి మోగుతున్నదో, ఏ తీరని కోర్కె కలవరపెట్టుతున్నదో నాకే పూర్తిగా అవగత మవడం లేదు.

౬

మళ్ళీ ఎన్నాళ్ళకో నాపుట్టింటికి రాగలిగేను. మా

తమ్ముని వుపనయనమంటూ మా నాన్న నన్నుతీసికొని వచ్చాడు. గుంటూరులో మా మామకు వుపచారంచేయ డానికి ఆయనపినతల్లికూతురును—విధవావిడను ఉంచి వచ్చాము. తిరిగీ నన్ను తర్వగా పంపేయమనీ, ఆడపిల్ల పుట్టింట్లో అట్టే చాలకాలం వుండరాదనీ, మా నాన్నకు మా మామ ధర్మోపదేశంచేసి నాకుసెలవిచ్చాడు.

నేను మావాళ్ళింటికి రాగానే నన్నుచూడ్డానికి ఇరుగు పొరుగు అమ్మలక్కలంతా వచ్చారు. నాలుగేండ్లనుంచీ నన్నుచూడనందున కొందరునన్నుగుర్తించలేకపోయారు. "ఏమేపిల్లా! మొగుడంత తీపయ్యాట్టే. ఇన్నాళ్ళా పుట్టి ల్లు జ్ఞాపకంవచ్చిందికాదే!" అంటూ ఒకముసలావిడ పరి యాచకంచేసింది. "నాలుగేండ్లు కాపురం చేసినాకూడా ఒక్కగుంటడూచంకకురాలేదేమే" అంటూఒకావిడబుగ్గ పోటు పొడిచింది, "ఎల్లకాలమూ గోగుకాడలా అల్లాగే వున్నావు; లావుపడలేదే"అంటూ ఓ పెద్దముత్తైదువకుశల ప్రశ్న! ఎవరికి తోచినట్లు వాళ్ళు పల్కరించారు.

జయప్రదాదేవి నాదగ్గరవుంటే వీళ్ళందరకూ తగినట్లు జవాబిచ్చేదికదా అనుకున్నా. ఆ అమ్మాయిని కూడా రమ్మని చాల బలవంత పెట్టేను. కాని తనభర్తకు హోటలు తిండి పడదనీ, స్నానపానాదులు సరిగ్గా జరుగవేమోననీ ఆమె భయపడ్డది.

నేను బయలుదేరే రోజున బండీ ఎక్కేవరకూ, ఆమె నాతోనే వున్నది. ఆనాడామె నాకు తన చేతులతో జడ వేసి, తగినచీర ఒకటి ధర్మాయించి, అలంకారమంతా ముగిసిన తర్వాత నన్ను నిలువుటద్దంముందు నిలబెట్టి "చూచుకో అక్కా ; నీ సౌందర్యం నిజంగా మూడు లోకాలనూ మోహింపజేస్తుంది" అన్నది. చూచుకున్నా; పూర్వం నారాయణరావుగారి వెనకాల మోహనరావుతో కలిసి షికారువెళ్ళినప్పటి నాకూ, ఇప్పటినాకూ చాలా భేదంవున్నది. నా కన్నుల్లో ఒకవిధమైన తేట ప్రబలిపోయింది. నిజంగా నా తలవెంట్రుకలలోని నిగనిగ ఆకర్షణీయంగానే ఉన్నది. నా వక్షోభాగమున్నతమై, సన్నని నడుంమీద ఆధారపడి వుండటము ఒక మనోహరమైన మార్పు. నా శరీరంలోని ఈ పరిణామమంతా ఎందుకొరకో అనుకున్నాను. జయప్రద, చిరునవ్వునవ్వుతూ "అక్కా ! నీపాప చూచుకుని నువ్వే సిగ్గుపడతా వెందుకు" అన్నది. ఆమెభావాలు ఆమెకే తెలియాలి.

చివరకు నాస్నేహితురాలి కౌగిలి విడిపించుకొని, బండి ఎక్కేను. స్నేహపిచ్ఛిలమైన ఆమెహృదయం రెండు కన్నీటిబొట్లు రాల్చింది.

నేను పుట్టింటికి చేరుకున్న మరునాడు సాయంత్రం పూట నారాయణరావుగారి దర్శనం చేసికొందామని

వారియింటికి పొయ్యాను. అప్పుడు వారిగదిలో లేరా యన. 'అయ్యగారు తోటలోవున్నారమ్మా' అనిచెప్పేడు వాళ్ళనౌకరు.

నేను సరాసరి తోటలోకి వెళ్ళుతూండగా మధ్య హాల్లో దక్షిణపువైపుగదిలో మోహనరావు కూర్చొని ఉంటే చూచాను కుర్చీలో. అతడు నన్నుచూడగానే 'సుశీ, సుశీ!' అని పిల్చేడు. ఆ పిలవడంలో చిన్నప్పుడతనికి నావెడవున్న చనువంతా బయటపడింది. కాని నన్నుమాత్రం సిగ్గనేది వచ్చి ముంచుకున్నది. నేనతన్ని కన్నెత్తిపూర్తిగా చూడలేకపోయాను. కాని ఆ చూచిన క్షణంలోనే అతని నూగుమీసమూ బలిష్ఠమైన అతని శరీరసౌష్ఠవమూ నామనసున కెక్కనే ఎక్కినవి. నూత్న యౌవనము ముఖద్వారమునకు వచ్చాడతను.

గదిలోకి వెళ్ళడమా? వెళ్ళకపోవడమా? సిగ్గేమో 'వద్దులే' అంటున్నది. మా పూర్వపరిచయమేమో 'అతనిపిలుపు నిరాకరిస్తేవా' అతడుచిన్నపుచ్చుకుంటాడు సుమా! మీరు స్నేహితులేగా; చిన్నప్పుడతనితో ఆడుకోలేదూ నీవు! ఇప్పుడైనావెళ్ళితే తప్పులేదులే'అంటున్నది.

ఎటూపోలేక అక్కడే కాస్సేపు నిల్చున్నా. మోహనరావే లేచివచ్చి నాచేయిపట్టుకుని 'రా. సుశీ! నన్నప్పుడే మరచిపోయావా?' అంటూ లోనికితీసుకొని

పోయి కుర్చీలోనన్ను తనతొడమీద కూర్చోపెట్టుకు న్నాడు. నాకేమో కొంచెం భయంభయంగా వుంది.

అతడు నా వీపు దువ్వుతూ 'జన్మజన్మాలకు కూడా మనము విడిపోకుండా మనలను చిన్నప్పుడే బంధించి వైవలేదూ మన బాల్యస్నేహం! వచ్చిన అవాంతరా లన్నీ నశించి పోయ్యేవే' అన్నాడు మందస్వరంలో. ఔనని రాయిగుద్ది చెప్పుతున్నట్లుగా నాహృదయం దడదడ శబ్దంచేసింది. అతడు నన్నుగట్టిగా హృదయాని కదుముకున్నాడు.

చెట్టుమీదనుంచి సీమరేగుపండు క్రిందపడితే న్యూ టన్ మహాశయునికి ఒకగొప్ప ప్రకృతి సత్యము గోచర మైనట్లు—మోహనరావు వాక్యాలవల్ల ఆ సమయంలో నాకుజీవితరహస్యమంతా గోచరించింది. నా ఆత్మమీద ఒకముసుగు విడిపోయి అనంతలోచనములు విప్పినట్ల యింది. నా తెలుకపడకుండ హృదయంలో ఇన్నాళ్ళ నుంచీ అణగివున్న కొన్నిరహస్యవిషయాలు వెలుగు లోనికి వచ్చినవి. కనుక్కున్నాను: నాఆత్మ ఇన్నాళ్ళ నుంచి మథనపడుతున్నది ఈ పుణ్యమూర్తికోసం, ఈ సౌందర్యపురుషునికోసం. అతని విశాలవక్షంలో తలజొ నిపి అప్రియత్నంగా నా చేతులతో అతనికంఠము పెన వైచుకొని పడుకున్నప్పుడు శరీరమే మరచిపోయ్యాను, జీవిత సౌఖ్యమంతా ఆ క్షణంలోనే అనుభవించాను.

అత్తా కోడళ్లు

౧

కనిపెంచిన తల్లిగానీ లేకపోతే అగ్నిసాక్షిగా పెండ్లి చేసికొన్న అనుకూలురాలైన భార్యగానీ, ఎవరో ఒక రైనా రుచించకపోతే అతనిజీవితం సుఖబాహ్యమైంది. ఒకగృహం దుఃఖమయంగా వుండటానికిగానీ, ఆనంద దీపం వెలుగుతూ ప్రకాశిస్తూండుటకుగానీ, కారణ భూతురాలైంది స్త్రీ. అందుచేత అనేకమంది స్త్రీలహృ దయాలు విద్యాగంధముచేత మూఢత్వము నశించి పునీ తముకావాలి.

"అమ్మా! అమ్మా!" అని పిలుస్తూ బయట ఎఱ్ఱనెం డలో నిల్చుని తలుపుతట్టుతున్నాడు కృష్ణమూర్తి పగ లు పదకొండుగంటలవేళ. గడచిన రెండుమూడు రోజు లనుంచీ ఒక టేధారగా వర్షపాతమాటచేతగాబోలు ఆ నాడు తీక్షణంగావున్నాడు సూర్యుడు.

ఉద్యోగాలు దొరక్క 'రిట్రెంచిమెంటు' అనేమాట కు కీర్తిప్రబలిపోయిన ఈరోజుల్లో 'ఇల్లు ఎలా గడవట మా?' అనే జుగుప్సతో కుంగిపోయే విద్యాధికులలో కృష్ణమూర్తి ఒకడు. వచ్చేరాబడి సున్నా. బీదసంసా రం. రెక్కాడితేనేగాని పేగులాడవు. ఏంచేస్తాడు? ఏ

కానికంతల్లోనేనాసరే నాలుగురాళ్ళు దొరుకుతవీ అంటే పోవడానికి సంసిద్ధుడై వున్నాడు. 'అవ్వూళ్ళో కాఫీహోటలున్నదా? షికార్లుపోవడానికి బీచిలాంటి దేమన్నా వుంచా? నాటకసమాజాలూ, సినిమాలూ వున్నాయా?' అని అడగడా బి. యే. చాలరోజులు తిరిగీ తిరిగీ ఉద్యోగం దొరక్క చివరకు గుంటూరులో నాలుగు ప్రైవేటు ట్యూషన్లు చెప్పతూ కాలంగడుపుతున్నాడు. ఒకపాతిక రూపాయిలు గిట్టుతున్నాయి. "ఏదోకొంతనయం" అనుకున్నాడు. నాలుగుసార్లు తట్టగా తలుపు తెరవబడింది. లోపలికి అడుగువేశాడు కృష్ణమూర్తి. అప్పుడే తలుపుతీసి తలవంచుకొని వంటయింట్లోకి వెళ్లిపోతున్నది అతనిభార్య. వెనుకనుంచి అతనికి కనుపిస్తున్నది ఆ పొడుగాటిసంచీజడ, సొమ్ములు లేకుండా సౌందర్యం గక్కుతూవున్నఆ మెడా. నిట్టూర్పువిడిచాడు కృష్ణమూర్తి. "ఆమె చాలా అందగత్తె. ఐనా ప్రేమసహితంగాని ఆ సౌందర్యమంతా రసహీనంగావుంది" అనుకున్నాడు.

తలుపుమూల చెప్పులువిడిచి అక్కడ నులకమంచం వాల్చుకుని కూర్చున్నాడు. ఎక్కడోఊరుచివర ట్యూషను చెప్పుకుని వచ్చేసరికి చాలాఅలసిపోయాడు. ఒళ్ళంతా చెమటపట్టింది. కళ్ళు తేలిపోతున్నై. నీరసపడ్డాడు.

పద్మావతి ఏవో పనులు చూచుకుంటున్నది వంటయింట్లో. భర్త ఎంత అలసిపోయాడో గమనించడానికి

అతనివేపింతవరకూ చూడేలేదు. ఏదోవచ్చాడు, కూర్చు న్నా డనుకున్నది.

కాని కృష్ణమూర్తి, కవిహృదయంమాత్రం ఆరాటపడు తున్నది ఊరికె. ఆమె కటాక్షవీక్షణ ప్రసారంలో చెమ టార్పుకో తలస్తాడు. ఆమెచిరునవ్వు వెన్నెట్లో విశ్రాంతి కోరుకుంటాడు. తనజీవితంలో అవి తనకు అలభ్యమని తెలుసు. కాని కోరుకోడంమాత్రం మానివేయడు.

కట్టుకున్న ధోవతిచెంగుతో నుదుటిమీద చెమట చుక్కలు తుడుచుకున్నాడు. అక్కడే ఎదరగోడ కానుకుని కూర్చున్నది అతనితల్లి. కాస్సేపు నిశ్శబ్దంగా వున్నదింట్లో. ఎవ్వరూ మాట్లాడలేదు. చివరకు కృష్ణ మూర్తే "వంటైందా? మళ్ళీ ట్యూషన్లకు పోవాలి" అన్నాడు.

అతనితల్లి అందుకున్నది: "ఈపాటికప్పుడే ఎల్లా గాతుంది బాబూ వంట! నీపెళ్ళాం సబ్బులతో స్నానా లుచేసి తలదువ్వి, చీర సింగారించుకుని వంటయింట్లో అడుగుపెట్టేసరికి పదిగంటలౌతున్నది."

దీనికి పద్మావతి ఊరుకుందా? "పోనీ, మీరే మడి గట్టుకోపోయారూ!" అని ఒకసమిధ తగిలించింది.

"ఏమిటే, లోపటనుంచి గొణుకుతున్నావూ? అయితే నిన్నూ నీ మొగుణ్ణీ కూచోబెట్టి ఎల్లకాలం చేసిపెడుతుం టాననుకున్నావా? సాగవు పిల్లా! ఆ వేషాలు."

"ఐతే మీ ఆక్షేపాలు కట్టిపెట్టండి"

"అదీ! అలాగ మాటకు మాట వప్పజెప్పటం బాగా నేర్పి పంపిందిలే మీఅమ్మ. ఇంకేం, బాగా గడిదేరి పోయావు. ఇలాగైతే చక్కగానే సంసారంచేస్తావు."

"ఓహో, మాఅమ్మనుకూడా రంగంలోకి తెచ్చారూ?

కృష్ణారావుకు చిరాకనుపించింది. ఏమిటి అసందర్భపువాదనంతా లేకపోతే. వింటున్నాడు; వాళ్ల వాగ్ధోరణి ఆపడానికి శక్తి లేదతనికి. చదువుకున్నాడేగాని ఇల్లాంటి వ్యవహారాల్లో అనుభవం లేదతగాడికి.

ఎవరిని ఏమంటాడు! విడువమంటే పాముకు కోపం. కరవమంటే కప్పకుకోపం. కాస్త తల్లినే మందలించి ఆమె అనేమాట లెన్నేనా పడచ్చు. కాని భార్యను పదిఅని ఆమెచేత ఒకటిపడ్డా మానహాని. ఐనా, కృష్ణమూర్తి భార్యనే కసిరాడు. "నోరు మూసుకో, ఒసే, అతిగా వాగక" అంటూ.

దీనికి ముసలావిడ జవాబిచ్చింది. "దాన్నెందుకు కోపంచేస్తావు, నాయనా! నన్నే కోపంచేయి. నేనే మీ యిద్దరిమధ్యా శనిలాగా తగులుకున్నాను. ఈకాలంలో కోడళ్ళు వచ్చేలోగా అత్తలు ఏ నూయో, గొయ్యో చూచుకుంటేసుఖం. లేకపోతే—"

"ఎందుకమ్మా ఆలా వుపన్యాసమిస్తావు. ఏమన్నాను నిన్ను!"

"నేనేమిస్తాను, నాయనా! వుపన్యాసాలూ. నా వంటి మీాద సొమ్ములన్నీ అమ్మేసి, బి. ఏ. దాకా చెప్పించాను నీకు. వుపన్యాసాలిస్తే నీవివ్వాలి, లేకపోతే టక్కుటమా రన్నీ నేర్చిన నీభార్యా ఇవ్వాలి. నాదేమిటి, కాటికి కాళ్ళు చాచివున్నాను."

"నిన్నేమీా అనలేదమ్మా నేనూ"

"ఇంకాఏమనాలి. అన్నీ నీభార్యచేతనే అనిపిస్తున్నా వు. నాబ్రతుకలా ఐంది. ఎందుకు! నాదారినేను వెళ్ళి పోతాను ఏకాశో, రామేశ్వరమో. పెళ్ళాంరాగానే తల్లి ముండ విషమైపోతుంది. నీకేకాదు; లోకం తిరహాయే అంత." కన్నీళ్ళు పెట్టుకుంది ఆవిడ.

ఇంతగందరగోళం జరిగింతరువాత ఏమిసహిస్తుంది తిం డి. నాలుగుమెతుకులు కొరికి బయటపడ్డాడుకృష్ణమూర్తి.

ఇల్లాంటినాటకాలు కృష్ణమూర్తియింట్లో కొత్త కాదు. రోజుకు నాలుగైదు జరుగుతుంటై. పెద్దది, ఎలా గైనా అత్తగారు ఏమైనాఅంటే పద్మావతి ఊరుకుంటే తప్పేముంది? అలాఊరుకోటం ఆపిల్ల స్వభావంకాదు. మాటంటే అభిమానం జాస్తి. మాటకు మాట మళ్ళీ గిరాటువేయవలసిందే. చిన్నప్పుడు మరీగయ్యాళిగంపగా వుండేది. కోపంవస్తే తల్లిని రక్కి పెట్టేది. అత్తగారితో ఇంకా ఆంతదాకా రాలేదు. మాటల్లోనే వుంది వ్యవ హారం.

ఇంట్లో యింత అల్లకల్లోలంగా వుండటము కృష్ణమూర్తి మనస్సుకు చాలకష్టంగా వున్నది. అందుమూలకంగా అతనివుత్సాహం పూర్తిగా నశించింది. చదువుకునేరోజుల్లో తన భావిజీవితంగురించి ఎలాటిహార్మ్యాలు నిర్మించుకున్నాడో అవన్నీ పాతాళానికి కూలిపోయినై. రసహీనమైన కట్టెట తనశరీరం. తనచుట్టూ అంధకారమేట. దుఃఖసముద్రంలో ఏకాకిటతాను. విషాదగీతాలు రాసుకోటం సాగించాడు.

౨

"ఏమండీ! రేపో ఎల్లుండో మా నాన్నవస్తాట. మా కడగొట్టుతమ్ముడి అన్నప్రాశనట; తీసుక వెళ్తానని వుత్తరం రాశాడు. వెళ్తాను."

"ఏం వెళ్ళకపోతే అన్నప్రాశనమాత్రానికి?"

"వెళ్ళాలి. ఉదుగోతప్పిందెలాగా మా రెండో తమ్ముడి తర్వాత ఎనిమిదేండ్లకు పుట్టుకొచ్చాడు. మళ్ళీ ఒక్కమార్థు చూచిరావాలి."

"చూడటానికైతే మరోసారి పోవచ్చులే."

మీ కేం, పడిచావమంటూరు ఎన్నాళ్ళయినా ఇక్కడ ఈ చెరలో.?

"ఏంచెర వచ్చింది నీకు?"

"మీ కేం తెలుస్తుంది! రోజల్లా వూళ్ళోసంచారంచేసి

వస్తారు. ఇంట్లో మీఅమ్మగారితో చీవాట్లు పడుతుండాలి నేను."

"ఏమో పెద్దది. ఆమెమాటలకు నీవు సమాధానం చెప్పడం మానేస్తే సగాదా లేమగా"

"అనుకున్నారా! అంతమాత్రం ఎదురుచెప్పడంచేతే కొంత ఆగివుంది. లేకపోతే మనిషిని అమాంతంగా మింగివేస్తుం దావిడ"

"పద్మా! చెప్పతున్నాను: మీ మూలకంగా నా ఆత్మశాంతి నశించింది. సుఖంలేదు."

"నేను మాత్రం ఏం సుఖపడుతున్నాను?. ఒకచీరా! ఒకసొమ్మా! దేనికీ నోచుకోలేదు పైగా మీఅమ్మగారి శాసనార్థాలూ. చూచారా? నిన్నతలదువ్వుకుని, పొర పాటున పువ్వులుకూడా పెట్టుకొని, తలుపుదగ్గర నిలు చుంటే, అంటుందికదా: రోజుకు రెండుసార్లు తల దువ్వటంనేర్చావే ఇప్పుడూ. ఆ అట్లు ఎవరుతో ముతా రనుకున్నావు—చూచి సహించలేనితనం కాకపోతే ఏమిటామాట!"

"............................"

"అసలు నాజన్మలో ఎప్పుడూ అంట్లుతోమిఎరగను. ఒక్కపనీచేయదావిడ. అన్నీనాకే పుర్మాయిస్తుంది. పైగా చివరకు ఆక్షేపాలూ, చీవాట్లూను. పొద్దున్నే బావి దగ్గర బట్టలన్నీ నడుములు పడేలాగు వుతికి, వుతికి నేను

వస్తే తానుసుభ్రంగా గోడకానుకొని కూచుని, చెంబులు తోమమని పురమాయిస్తుంది. తా నే చేయకూడదూ ఆపని నాకోసం నిలవుంచకపోతే. అన్నిటికీ నేనే చావాలా?"

"..........................."

"మాట్లాడరేం. ఇంతకూ నేను మీ భార్యాలా కనుపించడంలేదు. కూలిదానిలా ఉన్నాను. మొన్న మీ చెల్లెలుండిపోయిన రెండు నెలలూ మరీను. "మంచి నీళ్ళుతీసుకురా. దొడ్డికిపోవాలి నీళ్ళు తెచ్చిపెట్టు,—అన్నీ పురమాయింపులు; ఏవరున్నారనో వీళ్ళదాసీ లిక్కడ!"

"పద్మా! మాటపడితేచెడిపోరు. నన్ను చూచైనా సహించలేవూ అదంతా? ప్రేమలేదూ నీకు నామీద!"

"మీరు వేదాంతం చెపుతారు. అసలు మీలో వజను లేకపోవడంచేతే అందరిచేతా నాకీ మాటలు."

భార్యయొక్క వుపన్యాసాలకు సమాధానం తోచలేదు కృష్ణారావుకు. బి. ఏ. ప్యాసైతేమాత్రం ఆ తెలివితేటలు వస్తాయా? ఏ షేక్స్పియర్ మీదో, షెల్లీని గురించో లెక్చరైతే బనాయిస్తాడు నిరాఘాటంగా.

పద్మావతి ధోరణి ఎక్కువయిపోతున్నది. ముసలావిడ మీద తప్పిదాలెన్నో బయటకువస్తున్నవి. ఇంటో అత్తాకోడళ్లిద్దరకూ సహజంగా వాళ్ళమనస్సులుమారిపోయి సహింపు కలగాలిగాని, తన హితోపదేశం పనిచేయదని కృష్ణమూర్తి తలంపు.

ఇకనక్కడ నిలవకుండా చివాలున లేచి ఉత్తరీయం పైన వేసుకొని బయలుదేరాడు. 'రమ్మని మానాన్నకు వుత్తరం వ్రాయమన్నారా?' అన్న పద్మావతి ప్రశ్న అతడు వినుపించుకోలేదు. తిన్నగా నల్లచెరువుకేసి పోయి ఒడ్డుమీద కూర్చున్నాడు.

సాయంసమయం. మెల్లగావీస్తున్న పిల్లగాలికి చిన్న చిన్న అలలు లేస్తున్నై చెరువులో. అప్పుడప్పుడు నీటిపైకి తేలుతున్న చేపలకోసం రివ్వున పైనుంచి దిగుతున్నై పిట్టలు. కృష్ణుడు ఊహాప్రపంచంలో ఈదులాడు తున్నాడు.

"దానికి నామీద ప్రేమసున్నా. నాతలంపులన్నింటికీ విరుద్ధఫలితాలే కలుగుతూండడం నా దురదృష్టం. ఎన్నడూ అనుకోలేదు నాజీవితంలో ఇట్టి మనఃక్లేశాలకు పాలౌతానని.

"ప్రతిహిందూగృహమూ అత్తాకోడళ్ళవాగ్వాదంతో మారుమోగ వలసిందేనా! కొడుకుమీద తల్లికీ, భర్త మీద భార్యకూ ప్రేమవుండకుండా ఉంటుందా?. ఉంటే ఎందుకు కలుగుతుంది ఈగృహకల్లోలం?

"వెతకి వెతకి సౌందర్యరాశి అని పెండ్లిచేసుకున్నా దాన్ని. మనసారా ప్రేమిస్తున్నాను. దుఃఖమే నాకు మిగిలింది. ప్రేమించే ఆత్మకు దుఃఖమేనా పరమావధి?

"ఇంతకూ కారణం ఎక్కువ సంపాదించలేని నాఅస

మర్ధత అనుకుంటూ. ఐతే ధనికుల ఇండ్లల్లో లేవా ఈకల్లో లాలు? అదీ కాక ద్రవ్యానికీ సుఖానికీ సంబంధ మేముంది? కారణం లేదు. తన పెద్దరికం, 'అథార్టీ' చూపించా లని అడుగడుక్కీ తప్పులేరి చీవాట్లు పెడుతుంది అత్త గారు కోడల్ని. కోడలు మొదటకొంత సహించి ఊరు కున్నా చివరకు ఎదురు తిరిగి తీరుతుంది. వాళ్ళ వైరం సహజం—ఎలుకాపిల్లులకూ, పిల్లికుక్కలకూ మల్లే."

ఒక బెస్తవాడు తనవలలో పడ్డ ఒక చేపను విసరి ఒడ్డుకు వేశాడు. కృష్ణమూర్తి సమీపాన పడి అది గిలగిలా తన్ను కుంటున్నది. నిద్రలో కలగని లేచినవాడు లాగా వులికిపడి నాల్గుదిక్కులూ చూచాడు ఒకసారి. సూర్యబింబం భూమిచాటుకు పోయింది. సాంధ్యరాగాలు మబ్బు లలో ప్రతిఫలిస్తున్నవి. కృష్ణమూర్తి లేచి ఇంటివైపు సాగించాడు అడుగులు.

అతని ఊహాలు తెగ లేదు. తలవంచుకొని ఆలోచిస్తూ నడుస్తున్నాడు. వీధుల్లో ఏమిన్నీ, కాఫీ హోటళ్ళలో గ్రామఫోనుపాటలైనా, అతన్ని ఆకర్షించ లేదు. అతను ఇంటికి చేరేసరికి బాగాచీకటి పడింది. అంతా అంధకారమే.

3

పద్మావతి పుట్టింటికి పోయి రెండు నెలలైనా రా లేదు. పోయి తీసికొనివద్దామన్న వుద్దేశము కృష్ణమూర్తికి లేదు. ఆమె తండ్రి ఐనా తీసుకవచ్చి దిగబెట్టిపో లేదు. ముసలా

పిడమాత్రం రోజూకోడల్ని తీసుక రమ్మని పోరుతూనే వుంది. "ఉన్నన్నాళ్లూ ఇద్దరకూ పడదు. ఇప్పుడు తానే తీసుకునిరమ్మంటుందేమో?"అనుకున్నాడు కృష్ణమూర్తి.

కృష్ణమూర్తిని ఆకర్షించేదేమీ పద్మావతిదగ్గర కనుపించదు. చివరకు తల్లిపోరువల్లనే అత్తగారింటికి పోయాడు. గుడివాడతాలూకాఆఫీసులో గుమాస్తాఅతని మామగారు.

మర్యాద సక్రమంగానే జరిగింది. అత్తగారింటికివచ్చి మళ్ళీ వెంటనే వెళ్లడం బాగుండదని రెండు రోజులైనతర్వాత మూడోనాడు సాయంత్రం ఆరుగంటల బండికి ప్రయాణమని చెప్పుతూ భార్యానుకూడా తీసుక వెళ్తానని వెళ్ళబెట్టేడు.

అందుకు కృష్ణమూర్తి అత్తగారు గొంతు సవరించుకుని ఉపన్యాసం సాగించింది. వాళ్ళయింట్లో వ్యవహారాలన్నీ అసలు ఆవిడే సర్దుతూంటుంది. కచేరీలో పనిచేసి ప్రతినెలా ఒకటోతారీఖున జీతంరాళ్లు తెచ్చి తనచేతుల్లో పోసేటంతవరకే ఇంటాయన డ్యూటీ. ఇక ప్రతివిషయంలో ఆమే ముందడుగు వేస్తుంది. భర్తమాట సాగనియ్యదు. ఆయనకేమీ ప్రపంచజ్ఞానం లేదని ఆమెఊహ. అది తెలిసి ఆయన సాధ్యమైనంత వరకు మౌనముద్రలోనే వుంటాడు. ఆమె ఎంతచెప్పితే అంత. కూర్చోమంటే కూర్చోటం. నిల్చోమంటే నిల్చోటం.

గవర్నమెంటు వుద్యోగస్తుడైనా యింట్లో నౌకరు మాత్రుడే.

పద్మావతిని తీసుకవెళ్తానని కృష్ణమూర్తి అనగానే మామగారు మాట్లాడలేదు. అత్తగారే మొదలుపెట్టింది. "అబ్బాయీ! నీవ్రాయోక్కుడవగా చదువుకున్నావు, మా అమ్మాయి సుఖపడుతుందని నీకిచ్చాము. వేగుతీసి నీ మెళ్లో వేశామన్న మాట. ఇప్పటికైనా నీ తప్పేమీ లేదు. కాని మీఅమ్మదగ్గరమాత్రం మా అమ్మాయి కాపురం చేయలేదు. అంతా నీకు తెలిసే వుంటుంది. అల్లారుముద్దుగా పనీ, పాటా చెప్పకుండా పెంచుకున్న పిల్లఅది. పదిహేనేండ్లయినా పూర్తిగా నిండలేదు దానికి. ఆరళ్లు పడలేదు. మీఅమ్మను విడచి వేరే మీయిద్దరూ వుంటే పిల్లను పంపటానికి మాఅభ్యంతరం లేదు. కాదంటావా, ఇక్కడే మాతో వుండు. ఈలోగా మీ మామగారు నీ వుద్యోగానికి ప్రయత్నిస్తుంటారు"

కృష్ణమూర్తికి కోపంవచ్చింది. తన తల్లినివిడిచి వేరే వుండాలా? అలా కాకపోతే పిల్లింట్లో అనాధలాగా పడివుండాలా? అసంభవము. ఆత్మగౌరవంలేనివాడా కృష్ణమూర్తి!

ఎంతో అవమానపడ్డట్టు సిగ్గుపడ్డాడు. కోపోద్రేకం కూడాకలిగింది. కాని అణచుకున్నాడు.ఎవరితోనూ

ఎదిరించి పోట్లాడే శక్తి లేదతనికి. పాపం, అమాయికపు సైతికుడు.

వెంటనే అక్కడనుంచి లేచిపోయి ఒకగుఱ్ఱపు బండి మాట్లాడి తెచ్చాడు. బండివాడిచేత తనసూటుకేసు బండి లోపెట్టించాడు. తానుకూడాబండిలో ఎక్కుతూ చివర సారి అత్తగారింటివేపు చూచాడు. పద్మావతి గుమ్మం దగ్గరనిల్చుని చూస్తున్నది. అతని విశాలనేత్రాల్లో ఒక భయంకరమైన తెగువ వ్యక్తమౌతున్నది. పొడుగూ, పొట్టీకాని బలిష్ఠమైన అతని యౌవనాకారం ఆమె హృదయాంకితమై, ఆ ఛాయ ఆమె జీవితాంతంవరకూ మాసిపోలేదు.

జట్కావీధిమలుపు దాటిపోయింది. గుఱ్ఱము మెడకు కట్టిన గజ్జెలమోత మాత్రం వినిపిస్తున్నది. పద్మావతి గుమ్మందగ్గిరే నిల్చున్నది. గజ్జెలచప్పుడు తగ్గింది. సన్నపడి సన్నపడి వినుపించలేదు. పద్మావతి హృదయంలోమాత్రం మారు మోగుతూనే వున్నదాగజ్జెల మోత. లోపలికిపోయింది పద్మ. పగలు గడిచింది. చీకటి పడింది. ఆకాశాన నక్షత్రాలు మొలిచినై. పద్మ హృదయంలో ఏదో భయంగావుంది. గుండె కొట్టు కుంటున్నది. కారణం ఆమెకే అవగాహనకాదు. ఆరాత్రి పనుల్లో తల్లికి సాయపడలేదు. భోజనంకూడా మానేసింది.

వది పది హేనురోజులు గడచిన్నై. ఒకనాడు పద్మావతి తల్లితో గుంటూరుకుపోతానని చెప్పింది. ఆమెకోప్పడ్డది. పద్మ పట్టుపట్టింది. "చూస్తూచూస్తూ అలాగైతే బావిలో దూకు" అంటూ విసుక్కుంది తల్లి.

పద్మావతి గుంటూరు చేరేసరికి కృష్ణారావు లేడు. పద్మావతి గుండెలు మరీకొట్టుకుంటున్నవి. వణుకుతూ సంగతంతా ముసలావిడతో చెప్పింది. ఇంటికి రాక కృష్ణుడు ఎక్కడకు పోయాడో? అత్తాకోడళ్ళిద్దరూ ఒకరి చేతుల్లో ఒకరు వాలి ఏడ్చారు.

పెళ్ళి చెడగొట్టిన అవధాని

౧

అత్తా ఆడబిడ్డల పోరుకంటే ఎక్కువైంది నాకు అవధాన్లపోరు. సిగరెట్టు ముట్టించనీడు, కాఫీ దేవాలయములో అడుగుపెట్టనీడు, క్రాఫింగు గొరిగించేసుకోమని రోజూ లెక్చర్లే. ఒకనాడు కాలేజికి సూటువేసికొని వెళ్లేను. ఇంగ్లీషుక్లాసు అయిపోగానే అవధాని నాదగ్గరకు వచ్చి 'ఎందుకిబ్బాయీ! ఇవ్వాళ ఇల్లాగు తయారయ్యావూ?' అన్నాడు.

'ఏదో కాస్త కులాసా పుట్టిందిరా' అన్నాను.

'నీ ముఖం కులాసా! వెంటనే ఇంటికిపోయి ఈ వేషం మార్చి శుభ్రమైన ధోవతి కట్టుకురా పో' అని నెట్టేడు.

ఇంటికి పోయిందాకా పీకితింటాడని నాకు తెలుసు. ఐనా 'ఇంటివద్ద ధోవతులు లేవురా. అన్నీ చాకలాడికి వేశా మొన్న' అని ఒకపుల్ల అడ్డంవేశా.

'ధోవతి లేకపోతే అంగవస్త్రం ఒకటి కట్టుకురా పో'

'అందరూ నవ్వరట్రా!'

'ఇప్పుడు నవ్వడం లేదటోయ్ నల్లదొరా!'

ఏంచెయ్యను! మళ్ళీ నోరెత్తకుండా ఇంటికి దారి తీశా. ఆనాడు స్కూలుకువచ్చి ఎగగొట్టి పోయినందుకు

రూపాయి జరిమానా వేశారు. ఇచ్చుకోక తప్పిందికాదు. 'డబ్బు పోతేపోయింది. చదువురాకపోతే నష్టంలేదు. నీ మతంమాత్రం జాగ్రత్తగా కాపాడుకో' అని అవధాన్లు సమాధానం చెప్పేడు.

ఈవిధంగా నాస్నేహితుడు నన్ను చంపుక తింటు న్నాడు, తన అధికారమంతా నామీద చలాయించు కుంటూ. ఏమికారణమో తెలీదుగాని నేనతన్ని ఎది రించ లేకుండా వున్నాను.

రోజూ స్కూల్లో బైబిల్ టీచరుకూ మావాడికీ హోరాహోరి పోరాటం జరుగుతూంటుంది. ఆయనంటాడు గదా, 'మా యేసుక్రీస్తే నయ్యా, ప్రపంచాని కంతకూ మోక్ష మివ్వగల జగద్గురువు' అని. దానితో అవధానికి ఒళ్ళు మండిపోయి 'అది సర్వాబద్ధం. అల్లాగైతే మీ యేసుక్రీస్తుకు మోక్షమిచ్చినాయన ఎవరు?' అని అడ్డుప్రశ్న వేస్తాడు. ఇక వాళ్ళిద్దరకూ గంటకొట్టేవరకూ వాగ్యుద్ధం; మాకందరకూ వింటానికి బహుతమాషాగా వుండేది.

మొత్తంమీద మావాణ్ణిగురించి నేను చెప్పదలచిం దేమంటే, అతడు సనాతన హిందూ మతావలంబి. మిగిలిన మతాలన్నీ చిల్లరవని అతని వాదన. తన వుద్దేశాలను ఎవరూ ఖండించరాదు. ముఖ్యముగా తాను హిందూ మతోద్ధరణకు పుట్టినట్టు భావించు కుంటాడు.

నేను హిందూమతానికి చెందినా, నా మతాన్ని గురించి నాకంత 'కన్సర్వేటివ్' అభిప్రాయాలు లేవు. నా కసలు ఏ మతం లోనూ నమ్మకం లేదు. మతమంటే మనదగ్గర్నుంచి సత్యస్వరూపం దగ్గరకు వేయబడ్డ రోడ్డు. ఈమతాలన్నీ అనేక రాస్తాలు. అవన్నీ నిజంగా ఆ సత్య స్వరూపం దగ్గరకు దారితీస్తాయో, లేక యే గోతిలో నైనా దింపుతాయో మనకు తెలీదు. "మనకు తెలియక పోతేనేం, ఆ యా మతస్థాపకుల అనుభవమే మనకు నిదర్శనం" అంటారు. కాని ఆ మతస్థాపకులైనా సత్యాన్ని పూర్తిగా కుర్తెరిగినవారేనా అని నా ప్రశ్న. వాళ్లుపూర్తిగా పరమావధిని చేరుకున్న వాళ్ళయితే వారిచే స్థాపించబడిన మతమే ప్రపంచాన్నంతా తన పిడికిలిలోకి తీసికునేది. అలా కాకుండా ఇన్నిమతాలు ప్రపంచంలో ప్రబలిపోయిన కారణంచేతనే ఏమతమూ కూడా సత్యస్వరూపానికి దారికాదని తేలుతున్నది. వీటన్నిటినీ మించి సర్వోత్కృష్టమైన ఒక్కటే మతానికి మనమందరమూ చెందియున్నాము. ఇప్పటికీ భిన్నమతస్థులమైనా మనందరకూ ఆ సత్యమే పరమావధి. అందుచేత ఏనాటికైనా భిన్నాభిప్రాయాలు నశించి ప్రపంచమంతా ఒక్కటే జెండా క్రింద ఏకము కాగలదని నాకు పూర్తి నమ్మకంవుంది. కనుక నా కీబాహ్యాచారాలమీద నమ్మకం లేదు. అస్పృశ్యత నమ్మను. మతాంతరులతో సంబం

ధము నాకిష్టమే. అందుచేతనే క్రీస్తుమతానికి చెందిన సుందరంగారి కూతురు మీాదికి నామనస్సుపోయింది.

కళ్యాణీబాయి మాతోకూడా మొన్న బి. ఎ. పరీక్షకు కూర్చున్నది. ఆమె నిజంగా చాల అందగత్తె. ఆసౌందర్యాన్ని మాటల్లో ఇముడ్చటం కష్టం. ఆమె కన్నులు విశాలంగావుండి చెవులకేసి పరుగెత్తుతూంటవనీ, జడ పొడుగ్గా నల్లత్రాచువలె వేలాడుతూ పిరుదులమీాద నాట్యం చేస్తూంటుందనీ, ఉన్నతవక్షో భాగం సన్ననినడుముమీాద మనోహరంగా ఆధారపడివుంటుందనీ, పెదవులు దొండపండువలె ఎర్రగా చూస్తే ముద్దెట్టుకోవాలనిపిస్తుందనీ నేను చెపితే మీారు విని గుటకలు మింగేకంటే ఒకసారి మీారు మావూరువచ్చి ఆ దేవతాసందర్శనం చేసికొనిపోతే తీర్థయాత్రాఫలం కలుగుతుంది. ఆమె క్లాసులో చంద్రబింబం లాగా వెల్తురు చిమ్మేస్తుండేది. నా కండ్లెప్పుడూ అటుకేసే వుండేవి, చెప్పద్దూ. టీచరు పాఠాలు చెపుతూ వున్నప్పుడు ఆమె టేబిల్ మీాదికి వంగికూర్చుని నోట్సురాసుకుంటూంటే అప్పుడప్పుడు పైట జారిపోతూవుండేది.మళ్లీ సర్దుకుంటూ వుండేది.

ఆ అమ్మాయిని పెండ్లిచేసుకుందామని నాకెంతైనా కులాసాగావుంది. ఎందుచేతనంటే—చదువుకున్న పిల్ల,

మంచిఅందంగలది. ఏ ఎడ్డెదాన్నో కట్టుకుంటే జీవితమా ధుర్యమేమి ఆస్వాదించగలం?.

ఈ ఉద్దేశంతోనే అనేకసార్లు కళ్యాణితో మాటలు కదిపేను. పుస్తకమనీ, అదనీ వంకపెట్టుకుని వాళ్ళింటికి చాలాసార్లు పోయ్యాను. సుందరంగారు కూడా చాల వరకు పరిచయు మయ్యారు.

ఆనాడు సాయంత్రం సుందరంగారింటికిపోయి రెండు మూడుగంటలు కులాసాగా గడపి వద్దామని 'ప్లాను' వేశాను. అందుకోసం బాగా ముస్తాబవాలిగా!. మొదటి పని, 'సేఫ్టీ రేజరు' తెచ్చి సబ్బురాపి గడ్డంచేసుకోవడం మొదలు పెట్టేను. కుడివేపుపని పూర్తి అయింది. ఇంతలో తలెత్తి చూద్దునుగదా! ఎదురుగా నిలబడి వున్నాడు సినాయకుడులాగా మాఅవధాన్లు. నాగుండెల్లో రాయిపడ్డది. చేతులో 'రేజరు' లాక్కున్నాడంటే ఈ సగం గొరిగిన గడ్డంతో నలుగురులోకి పోయే ఇది వుండదు. నన్ను చూచే చూడ్డంతోనే అందుకున్నాడు.

'ఎక్కడ పుట్టేర్రా మీ వెధవలంతా? గొరుక్కోవడానికి వేళాపాళా లేదూ? అమావాస్యగానీ, భోజనాత్పరం గానీ, రాత్రిగానీ...'

'అదికాదు అవధానీ! నీవేచెప్పేవుగా ఒకసారి నాకు: నటకులకూ, జైల్లోనుంచి వచ్చిన వాళ్ళకూ క్షవరవిషయములో తిథులపట్టింపు వుండదని. ఆలాగే నిరు

ద్యోగులు ఉద్యోగంనిమిత్తం పైయధికారులను చూడ బోయేటప్పుడుకూడా క్షవరానికి ముహూర్తం వెతుక్కో నక్కరలేదు అనే 'ఎమెండుమెంటు' పెట్టుదామను కున్నా. అది నీవంగీకరింపకపోవని తలచాను

'వెధవ ఎమెండుమెంటు లన్నీ పనికిరావోయి నాయనా!'

'ఎల్లాగు చెప్పుమరి. మా బామ్మనాకు పెండ్లిచేసే యాలని పట్టు పట్టింది. ఇక ఆగేటందుకు వీల్లేదుట. నా ప్రవర్తనవిషయంలో ఆమెకేదో అనుమానం తోచి నట్లుంది. ఆ ముసలిదానిపట్టు ఎల్లాంటిదో నీవు ఎరుగుదువు కదా. ఏపిల్లనో తెచ్చి మెడకు కట్టేస్తుంది. ఆ అమ్మ గారు కాపురానికి వచ్చేలోపుగా ఏదైనా ఉద్యోగంలో వుంటే మర్యాద దక్కుతుంది గాని, లేకపోతే భార్యకు కూడా చులకనై పోవాలిసి వస్తుంది. ఎరుగుదువుకదా సుమతీశతకంలో కందం? 'గడన గల మగని జూచిన...'

'అయితే ఇప్పుడునీకు ఉద్యోగం ఎవరిస్తానంటున్నా రోయ్, పిచ్చినాన్నా'

'ఉండుమరి, చెప్పనీ; దొరగారి పుగాకు కంపెనీలో ఏదో ఖాళీవుందని తెలిసింది. ఆయనగారిని చూడబోతు న్నానివ్వాళ. మాసిన గడ్డంతోపోతే—అందులో దొర దగ్గరకు-బాగుంటుందా చెప్పు? అందుకనే నేనే తంటాలు పడుతున్నా రేజరుతో.'

'హరహరా! బి, ఏ. చదివి పుగాకు కంపెనీలో పని చేయడమా చివరకు.'

'అది నాకంత గౌరవహానిగా తోచడం లేదు. కాని ఒక్క అనుమానంవుంది. ఏమంటే బ్రాహ్మణులకు పుగాకు నిషిద్ధవస్తువుగదా! ఆ ఆఫీసులో నాకు పనిదొరికితే ఎప్పుడూ ఘాటుగల పుగాకు వాసనలోనే వుండవలసి వస్తుంది. కనుక మన మతవిషయికంగా ఈ వుద్యోగం స్వీకరించడమా? ఊరుకోవడమా? ఆ సమస్య నీవే పరిష్కరించాలి'

'వాసనే గనుక పరవాలేదులే. శాస్త్రిగార్లు, పండితులూ నశ్యరూపేణా పుగాకును ఆస్వాదిస్తూనే ఉంటారు. సరే, దొరదగ్గరకు వెళ్ళిరా. నేనుపోతా ఇక నెప్పుడూ మాత్రం అకాలంలో క్షవరం చేసికోకు. ఇంకోసంగతి: ఒకవేళ పుగాకుకంపెనీలో ఉద్యోగం దొరికి నట్టాయనా అవకాశం దొరికిందిగదాఅని సిగరెట్టుఖర్చు లేకుండా పోతుందని, అక్కడ తేరగా పడుండేపుగాకును చుట్టలు చుట్టి తగలేయకు సుమా.'

'ఎబ్బే. లేదు. లేదు.'

వినాయకావధాని వెళ్ళిపొయ్యాడు; అధునిక పద్ధతులమీద నా ముస్తాబు తయారైంది.

సుందరంగారు ఊళ్ళో పేరుపడ్డ డాక్టరు. ధనాశ ఎక్కువగా లేనందుచేత బీదలకుకూడా అందుబాటులో

వుంటాడు. అందరకు మళ్లే తలనొప్పికి కూడా 'ఇంజక్షన్' చేయడు కనుక 'ప్రాక్టీసు' జాస్తిగావుంది; మంచిపలుకు బడీ వుంది.

నేను వాళ్ళింటిముందుకు పోయే సరికి హాల్లోకూర్చుని యున్న తండ్రీ, కూతురూ నాదృక్పథంలో పడ్డారు. 'హాలో కమాన్' అంటూ సుందరంగారు ఆహ్వానించారు. కళ్యాణి సహజమందస్మితంచేత గౌరవింపబడ్డాను. తిన్నగా బూటుకాళ్ళతో గచ్చునేలమీద టకటకా చప్పుడుచేసుకుంటూ సరాసరి హాల్లోకి పోయి ఒకకుర్చీ కళ్యాణి దగ్గరగా లాక్కుని కూర్చున్నాను. కొంతసేపటి వరకూ మా సంభాషణ మొన్న మొన్న నే ముసిగిన పరీక్షలను గురించి జరిగింది.తరువాత సుందరం గారు కళ్యాణి భావిపరిస్థితులను గూర్చి కొంచెముగా ముచ్చటించారు. ఎం.ఏ. క్లాసుచదివించడమా, లేక యే 'ప్రొబేషనరీ డిప్యూటీ ఇన్స్పెక్ట్రెస్ ఆఫ్ గరల్సు రేంజి' ఉద్యోగానికైనా ప్రయత్నించడమా అని ఆలోచించారు. నేను మాత్రం కళ్యాణిని ఏ ఉద్యోగంలోనూ ప్రవేశపెట్టకండని సలహా యిచ్చాను. ఎందుచేతనంటే ఉద్యోగ సంబంధమైన లాయిలాసాలకు శిరీషకుసుమకోమల మైన ఆమెశరీరం తగింది కాదన్నాను.

ఇంతలో కళ్యాణి 'టీ'తో నింపబడిన ఒకకప్పు'సాసర్ నాముందు పెట్టింది. అప్పుడామె ముంజేతిమీది గాజులు

కొద్దిగా చప్పుడు చేసినై. ఆ ధ్వని నా హృదయంలో తీయని సంగీతంగా మార్మోగింది.

'టీ' రెండుమూడు గుక్కలు తాగి తలెత్తి చూద్దునుగదా! ఎవరో ఒకముసలాయన తలగుడ్డ చుట్టుకుని తిన్నగాలోపలకు వచ్చేస్తున్నాడు. వచ్చి సుందరం గారికి ఒకసలాం పారేశి, టేబిల్ దగ్గర కుర్చీలో కూలబడ్డాడు. ఇంతసేపునుంచీ సోఫాలో పడుకునివున్న సుందరంగారు లేచి కూర్చున్నారు. నూతనపురుషుడు ఒక్కసారి నాకేసి తీక్షంగా చూచి, డాక్టరుగారికేసి తిరిగి 'అయ్యా! నాపేరు ఏకదంతశర్మ; మీదర్శనానికే వచ్చాను; శుద్ధి యుద్యమంలో పనిచేస్తుంటాను' అన్నాడు.

సుదంరంగారు ఆయనకేసి కొంచెం పరీక్షిస్తున్నట్టుగా అవలోకించి : 'శుద్ధి యుద్యమమా! ఔను విన్నాను. ఈ మధ్య తద్విషయికములైన వ్యాసాలు కొన్ని పత్రికల్లో చదివేను. ఒకాయన 'శుద్ధియుద్యమ తత్వము' అనే శీర్షికకింద కొన్ని వ్యాసాలు రాస్తూ ఒక దానిలో 'స్త్రీల ఆకర్షణ' అనే ఉపశీర్షిక తగిలించి, క్రీస్తు మిషనరీలు క్రైస్తవ స్త్రీలను ప్రచారకు రాండ్రుగ తయారుచేసి పురుషులనుఆకర్షిస్తున్నారని రాశారు. ఆధారములేని అట్టి రాతతో క్రైస్తవ స్త్రీల సౌశీల్యానికి కళంక మాపాదించారు' అన్నారు.

'ఎవరో బాధ్యతలేని వాళ్ళ రాతలకు మేము సమా

ధానం చెప్పుకో నవసరంలేదు. కాని మిషనరీలు హిం దూసంఘానికి పెద్ద అపకారం చేస్తున్నారన్నమాట ఒప్పు కుని తీరాలి' అన్నాడు ముసలాయన

'ఎందుచేత నండీ బాబు! మీచేత నిరసింపబడి బహి ష్కరింపబడిన ఒకజాతిని ఉద్ధరించారనా?'

'ఉద్ధరించలేదు. మతభ్రష్టులను చేసి మోక్షానికి దూరంగా చేశారు.'

'బాగా ఆలోచించండి. మీమతం విడచి క్రైస్తవ మతంలో చేరినవాళ్ళు చాలమంది మీచేత పంచములూ, ఛండాలురూ అనిపిలువబడినవాళ్ళు. వాళ్ళు మీమతంలో ఉండి ఏమిసుఖం అనుభవించారు? వాళ్ళను మీరు కుక్కలూ, పందులూ మొదలైన నీచ జంతువులకంటే అసహ్యంగా చూచారు. అంటరానివాళ్ళని ఇరుగు పొరు గునుంచి తోలేశారు. వాళ్ళ అభివృద్ధికి మీరేమీపాటు పడ్డట్టులేనే లేదు. వాళ్ళకని మీరేర్పరిచిన పాఠశాల లేమీలేవు. మీ మతరహస్యాలు తెలుసుకో గలిగినంత బుద్ధివికాసం కలుగజేయలేదు వాళ్ళకు. పైగా మీమత గ్రంథాలు వాళ్ళు వినకూడదని కూడా శాసించారు. ఈ విధంగా మీచేత నిరసింపబడి ఊరిచివర గుడిసెలువేసు కొని అజ్ఞానంతో మలమల మాడుతూ రోదిస్తున్నారు. ఎప్పుడైనా మీ ఎంగిలి కూటికి కూడాఆసించి మీయిండ్ల ముంగలికి వస్తే 'ఛీ అవతలకు పొండ'ని తరిమేస్తున్నారు.

దైన్య మావరించిన ముఖాలతో, డొక్కలు కంటుకు పోయిన పొట్టలతో మాలగూడేల్లో వున్న వీళ్ళవద్దకు పోయి, 'మీరంతా అధైర్యపడి నిరాశపడద్దు. రండి, మా యేసుక్రీస్తు మిమ్మల్ని రక్షిస్తాడు' అని చేతులు చాచి పిలిచారు మిషనరీలు. వాళ్ళకొరకు కాలేజీలు పెట్టేరు, ఆసుపత్రులు నిర్మించారు, మా[illegible]నికి ఆధారమైన భుక్తి కల్పించారు. నేడు అనేకమంది పంచములు విద్యాధికులై ఉన్నారంటే అదంతా మిషనరీల ప్రసాదం,

'అంత విలువగల మానవసేవ చేశారంటే ఉత్కృష్టమైన పని. కాని అది వాళ్ళను మతభ్రష్టులను చేయకుండా సాగించవలసింది'

'హిందూమతంలో వుండిమాత్రం వాళ్ళు ఆధ్యాత్మికాభివృద్ధి ఏమి పొందగలుగుతారు, మీ దేవాలయాల్లోకి వాళ్లను రానీయక పోయినతర్వాత, మీ మత గ్రంథాలు వాళ్ళు వినగూడనప్పుడు?

'............'

'అదీ కాక — ఇప్పుడు మీరు మంత్రజలంతో శుద్ధిచేసే ఈ క్రైస్తవులను మీ ఆర్య సమాజంలో కదా కలుపుకుంటారు? అందుకు అంగీకారంలేని సనాతనులు వాళ్ళకు 'సంకరజాతి' అనే పేరు పెట్టి, ఆరో కులం ఒకటి కల్పిస్తారు. మీరు తలపెట్టిన ఉద్యమం మంచిది కాదనను. కాని అది కొనసాగాలంటే మీ ప్రతిహిందువుడూ తన

తోడ్పాటు ఇవ్వాలి. ఆర్య, బ్రహ్మ మొదలైన సమాజా లతో హిందూమతం ఛిన్నాభిన్నమై పోతూవుంటే ఈ శుద్ధియుద్యమం మీకు మరీ చెరుపు తెస్తుంది. కనుక ముందుగా మీలో మీకున్న ద్వేషాలూ, కక్షలూ మానేసికొని ఒకటే పంథామీద నిలబడివున్నప్పుడు మీ శుద్ధి యుద్యమము ఉన్నతాదర్శాలతో సాగించండి.'

'ఈమాటలతో ఆముసలాయనకు కోపంవచ్చినట్లుంది. ఏదో మాట్లాడబోయ్యాడు గాని మళ్ళీ శాంతంవహించి ఎందుకో మీసం కుడిపక్క సవరించుకున్నాడు. నాకు అనుమానం వేసింది. అది అతికించుకున్న మీసం లాగుందే!

ఏకదంతశర్మగారు సుందరంగారి దగ్గర సెలవు తీసి కుని వెళ్ళిపోయాడు. నాకు కలిగిన అనుమానం చేత ఆయనెవరో తెలుసుకుందామనుకుని నేనూ బైటకు వచ్చేశాను, చిరునవ్వుతో కళ్యాణిని సెలవడిగి.

రోడ్డుమలుపు తిరగ్గానే ఆయన్ను కలుసుకున్నాను. నాకు చిరపరిచితుడువలె నాభుజముమీద చెయివేసి 'సుందరంగారు మంచి గట్టివాడు సుమా!' అన్నాడు.

'ఆయన కూతురుమాత్రం పనసతొనలాంటిది మీరు చూచారుగా' అని నేనన్నాను.

'ఓహో, ఆ పనసతొనకోసమేగా నీ విక్కడికివచ్చింది? నాకు తెలుసునురా నీలాంటి వెధవన్నల వుద్దేశాలూ.

వుగారు దొరదగ్గరకు పోతా నన్నావుగదూ' అంటూ తలగుడ్డ తీసివేసి మీసం ఊడబెరికేశాడు. మాఅవధాన్లే నాముందు నిలబడివున్నాడు. ఇంటికివచ్చింతర్వాత సంగతంతా మా బామ్మతో చెప్పి ఆమెచేత చీవాట్లువేయించాడు. తానూ ఒక పెద్ద 'లెక్చె'రిచ్చేశాడు.

నాటినుంచి ఇప్పటివరకూ మళ్లీ సుందరం గారింటికి ఎప్పుడు సందుదొరికితే పోతానో అని కాపలా కాస్తునే ఉన్నాడు, పడుచుభార్యను అనుమానగ్రస్తుడైన ముసలాడువలె.